

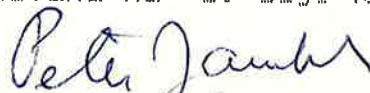
r
SKUPŠČINA
REPUBLIKE SLOVENIJE
Komisija za ustavna vprašanja

Strokovna skupina za izdelavo
delovnega osnutka ustave
Republike Slovenije

Številka: 001-02/90-2 ESA 58
Ljubljana, 31/8-1990

Dr. FRANCE BUCAR,
PREDSEDNIK KOMISIJE ZA USTAVNA VPRAŠANJA

Priloženo vam pošiljam besedilo delovnega osnutka ustave
Republike Slovenije s strokovno razlago, ki ga je pripravila
strokovna skupina, ki je bila imenovana na 5. seji Komisije za
ustavna vprašanja.

prof. dr. Peter Jambrek
koordinator strokovne skupine

PRILOGA: 1

GRADIVO ZA SLOVENSKO USTAVO

Strokovno skupino za pripravo delovnega besedila usnutka ustave Republike Slovenije je imenovala Komisija Skupščine Republike Slovenije za ustavna vprašanja dne 24. julija 1990.

Gradivo, ki ga sestavlja delovni osnutek ustave Republike Slovenije in njegova strokovna razlaga, je izdelala skupina v naslednji sestavi:

doc. dr. Franc GRAD
prof. dr. Tine HRIBAR
prof. dr. Peter JAMBREK
mag. Tone JEROVSEK
mag. Matevž KRIVIC
prof. dr. Anton PERENIČ

strokovni tajnik: univ. as. Miro CERAR
koordinator: prof. dr. Peter JAMBREK

Ljubljana, 31.8.1990

UVODNA POJASNILA

1. Delovni osnutek ustave je zaradi preglednosti razdeljen na poglavja in podpoglavja. Nadaljnji razmislek naj pokaže, ali bo ustavodajalec ohranil tako razčlenjeno in opisano zgradbo ustave. Sestavljalci tega osnutka so poskušali v čim več primerih nasloviti tudi posamezne inštitute oziroma člene, ki imajo obliko marginalnih (robnih) oznak (kot npr. Temeljni zakon Zvezne republike Nemčije, ali nekateri naši zakoni). Tudi te naslove oziroma oznake bo ustavodajalec kot sestavine veljavnega teksta lahko črtal ali ohranil.
2. Skupina se ni posebej trudila, da bi oblikovala soglasna stališča o splošnih in konkretnih vprašanjih zgradbe osnutka in konkretnih formulacij ustavnih inštitucij. Vztrajala je le, da je bilo navedenih čim več teoretičnih, empiričnih in mednarodno primerjalnih argumentov v prid vseh predlaganih rešitev oziroma formulacij. Po opravljeni strokovni argumentaciji so bili možni trije izidi dialoga:
 - a. soglasje vseh članov skupine, ki ga izraža formulacija v osnutku brez variantne rešitve ali ločenega mnenja;
 - b. ena večinska in ena manjšinska rešitev; večinsko mnenje izraža "osnovni tekst" osnutka, manjšinjsko pa "varianta";
 - c. soglasje skupine z izjemo enega člana; v tem primeru stališče ni dobilo statusa variante, ampak status "ločenega mnenja", ki ga vsebuje razlaga ustreznega inštituta;
 - d. samo v primeru izjemno pomembnega vprašanja razmerja med tremi nosilnimi ustanovami državne ureditve (predsednik Republike, vlada, parlament) skupina soglasno ni želela glasovati in se tako razdeliti na večinski in manjšinski del. Odločila se je za formulacijo dveh enakovrednih variant, od katerih nobeni ni dala vnaprejšnje prednosti.
3. Pri svojem delu je skupina smiselno upoštevala splošna izhodišča, ki jih vsebuje predlog Predsedstva Republike Slovenije, da se začne postopek za sprejem ustave Republike Slovenije z dne 25. junija 1990.
4. Oprla se je tudi:
 - a. na "Izhodišča Predsedstva SRS za pripravo novih ustav SR Slovenije in SFR Jugoslavije - Demokraciji naj se odpro vsa vrata";
 - b. na Delovni osnutek nove slovenske ustave zbora za ustavo z dne 23. marca 1990 in na številne odzive slovenske javnosti v

Republiki in v tujini na ta osnutek (slednji so v dokumentaciji strokovne skupine);

- c. in na Predlog za razpravo o novi ustavno pravni ureditvi zagotavljanja in varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin Sveta za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin z januarja 1990.

- 5. Pri oblikovanju posameznih določb je skupina upoštevala sedanji način normativnega izražanja kot je uveljavljen v dosedanji ustavi ter v naši pravni kulturi, ob skrbnem preverjanju iz mednarodnih aktov oziroma iz primerjalnega prava, ki so bile doslej premalo upoštevane ali sploh zanemarjene. Praviloma pa ohranja tiste jezikovne značilnosti, ki ustrezajo ustaljenemu domačemu pravnemu izrazoslovju očiščenemu nepotrebni ideloloških primesij.

Upoštevana so bila zlasti merila opredeljevanja temeljnih človekovih pravic, pravic narodnih manjšin, socialne varnosti in lokalne samouprave, ki jih vsebujejo zlasti naslednji mednarodni dokumenti:

- a. Ustanovna listina OZN,
- b. Splošna deklaracija o človekovih pravicah,
- c. Pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah,
- d. Pakt o državljanskih in političnih pravicah,
- e. Sklepna Helšinska listina,
- f. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin,
- g. Evropska socialna listina,
- h. Evropska listina o lokalni samoupravi (1985).

- 6. Skupina se je seznanila z veljavnimi ustavnimi ureditvami in konkretnimi ustavnimi formulacijami številnih držav. Posebno pozornost je strokovna skupina posvetila ustavnim dokumentom naslednjih skupin držav:

- a. kontinentalne evropske države s parlamentarno ustavno ureditvijo (Ustava Republike Italije, Temeljni zakon ZR Nemčije, Zvezni ustavni zakon Republike Avstrije, Ustava svobodne države Bavarske);
- b. tri mediteranske evropske države, ki so po drugi svetovni vojni z zamudo opravile ustavni prehod iz diktature v

demokracijo (Ustava Španije, Ustava Republike Portugalske in Ustava Grčije);

c. dve vzhodno evropski državi, ki sta se tega prehoda lotili vzporedno s Slovenijo (Ustava Republike Madžarske, Ustava socialistične republike Srbije, osnutek ustave);

d. dva vodilna in velika ustavna modela, ki sta vplivala na večino drugih ustavnih ureditev v svetu: parlamentarni sistem Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske in predsedniški sistem ZDA;

e. kombinirani predsedniško predstavniški sistem (Pete) Francoske republike;

f. v zvezi s posameznimi ustavnimi inštituti (npr. Švedski ombudsman) ali v celoti (npr. zanimiva ustava republike Urugvaj) so bile upoštevane tudi ustavne ureditve drugih držav.

8. Skupina je pri svojem delu upoštevala tudi strokovne argumente teoretične in empirične narave, vendar slednji v pričujočem gradivu niso eksplicirani. Delno jih vsebuje strokovna razlaga, ki dopolnjuje delovni osnutek ustave. Vendar pa predloženo gradivo v celoti ni pisano na način, ki je v navadi pri objavi znanstvenih študij v pogledu sprotnega navajanja avtorjev, teorij, podatkov in drugih znanstvenih informacij. Zato ima to gradivo obliko ekspertne podlage za nadaljnje delo ustavne komisije. Strokovna skupina predvideva, da bodo teoretični in empirični argumenti prišli do izraza v večji meri zlasti med javno in strokovno razpravo po predloženem delovnem osnutku slovenske ustave.

9. Strokovna razlaga delovnega osnutka ustava je razdeljena na dva dela. Prvi del vsebuje splošne avtorske razlage, drugi del pa ločena menja o posameznih ustavnih inštitutih z njihovo razlago.

(PREAMBULA)

Zavedajoč se svetosti življenja in človekovega dostojanstva; izhajajoč iz:

- temeljnih človekovih pravic in svoboščin,
 - temeljne pravice vsakega naroda do samoodločbe in
 - temeljnega zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci z lastnimi močmi izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost;
- z namenom, da ob spoštovanju naše dediščine zagotovimo kulturni, ekonomski, politični in socialni razvoj Slovenije, skupščina in državljani Slovenije sprejemamo naslednjo

U S T A V O

REPUBLIKE SLOVENIJE

I SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Republika Slovenija je suverena država, ki temelji na neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe.

2. člen

Republika Slovenija je država slovenskega naroda in vseh njenih državljanov.

3. člen

V Republiki Sloveniji ima oblast ljudstvo; izvaja jo neposredno, na volitvah ter po načelu delitve oblasti prek zakonodajnih, izvršnih in sodnih organov.

4. člen

Republika Slovenija varuje temeljne človekove pravice in državljanske svoboščine kot izhodiščne in osrednje prvine ustavne ureditve ter pravne in socialne države. Varuje samostojnost slovenskega naroda, ozemeljsko celovitost, enotnost in nedeljivost države. Čuti se odgovorno za usodo Slovencev, ki živijo zunaj njenih meja in pospešuje njihove stike z domovino. Varuje pravice narodnih manjšin in etničnih skupin. Skrbi za ohranjanje naravnega in kulturnega bogastva ter ustvarja pogoje

za skladen in enakomeren civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije.

5. člen

Republika Slovenija v svojih mednarodnih odnosih spoštuje načela Ustanovne listine OZN in druga načela mednarodnega prava.

6. člen

Predpisi Republike Slovenije morajo biti v skladu z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo, in s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava. Državni organi uporabljajo objavljene mednarodne pogodbe neposredno.

7. člen

Republika Slovenija ima zastavo, himno in grb. Zastava je belo modro rdeča s tremi enakimi vodoravnimi polji. Himno in grb predpiše ustavni zakon.

VARIANTA 1:

O morebitnem dodatnem simbolu na zastavi odloči javna razprava.

VARIANTA 2:

Himna Republike Slovenije je Zdravljica.

8. člen

Glavno mesto Republike Slovenije je Ljubljana.

9. člen

Uradni jezik v Republiki Sloveniji je slovenščina. Na območju, kjer živi italijanska oziroma madžarska narodna manjšina, je uradni jezik tudi italijanščina oziroma madžarščina.

10. člen

Državljanstvo Republike Slovenije ureja zakon.

11. člen

Tujci imajo v Republiki Sloveniji vse s to ustavo zagotovljene pravice v skladu z mednarodnimi pakti in zakonom, razen tistih, ki jih imajo po ustavi in zakonu samo državljani Republike Slovenije.

VARIANTA:

Tujci uživajo vse pravice določene s to ustavo v skladu z mednarodnimi pogodbami in zakoni, državljske pa samo v skladu z zakonom.

12. člen

V Republiki Sloveniji je zagotovljena lokalna samouprava.

II. PRAVICE, SVOBOŠČINE IN DOLŽNOSTI ČLOVEKA IN DRŽAVLJANA

13. člen

(enakost pred zakonom)

Vsi ljudje imajo enake pravice ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.

14. člen

(omejevanje in izvrševanje pravic)

Pravice človeka in državljana so omejene samo z enakimi pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ta ustava.

Pravice in svoboščine človeka in državljana se uresničujejo ter dolžnosti izpolnjujejo neposredno na podlagi ustave.

Z zakonom je mogoče predpisati samo način njihovega izvrševanja, kadar tako določa ustava, ali če je to neizbežno zaradi same narave posamezne pravice ali dolžnosti.

15. člen

(začasna razveljavitev in omejitev pravic)

S to ustavo določene pravice je izjemoma dopustno začasno razveljaviti ali omejiti, kadar izjemna in splošna nevarnost ogroža obstoj države. Sklep o taki nevarnosti in zaradi nje uvedeni začasni razveljavitvi ali omejitvi pravic mora sprejeti

in objaviti državni zbor Republike Slovenije. Pravice se smejo razveljaviti ali omejiti le za čas trajanja take nevarnosti, vendar strogo v obsegu, ki ga tako stanje zahteva, in tako, da sprejeti ukrepi nimajo za posledico zapostavljanja, ki bi temeljilo le na rasi, narodnostni pripadnosti, spoli, jeziku, veri ali družbenemu položaju.

Določba prejšnjega odstavka ne dopušča nobenega začasnega razveljavljanja ali omejevanja pravic, določenih v 16., 19., 28., 29., 32. in 41. členu.

16. člen

Človekovo življenje je nedotakljivo. V Republiki Sloveniji ni smrtne kazni.

17. člen

(varstvo osebne svobode)

Vsakdo ima pravico do osebne svobode.

Nikomur se ne sme vzeti prostosti razen v primerih, ki jih določa zakon. Vsakdo, ki mu je odvzeta prostost, mora biti takoj v materinem jeziku ali jeziku, ki ga razume, obveščen o razlogih za odvzem prostosti, v čimkrajšem času mu mora biti tudi pisмено sporočeno, česa je obdolžen.

Odvzem prostosti mora biti omejen na najkrajši potrební čas.

Oseba, ki ji je bila odvzeta prostost, ima pravico začeti postopek za sodno preverjanje in oceno zakonitosti in utemeljenosti pripora. Oseba, ki je priprta zaradi kaznivega dejanja, mora biti v najkrajšem času izročena sodišču ter brez nepotrebnega odlašanja obsojena ali oproščena.

18. člen

(odreditev in trajanje pripora)

Oseba, za katero je dan utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje, se sme pripreti samo na podlagi odločbe sodišče.

Ob priporu, najkasneje pa v 24 urah po njem, mora biti priprtemu vročena pismena obrazložena odločba. Proti tej odločbi ima priprti pravico do pritožbe, o kateri mora sodišče odločiti v 48 urah. Odvzem prostosti sme trajati samo toliko časa, dokler so za to podani zakonski pogoji, vendar največ tri mesece od dneva odvzema prostosti in po posebni odločbi Vrhovnega sodišča še tri mesece.

Če do izteka teh rokov ni vložena obtožnica, se obdolženec izpusti.

19. člen

(varstvo človekove osebnosti in dostojanstva v postopkih pred državnimi organi)

Zajamčeno je spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v kazenskem in v vseh drugih postopkih, med odvzemom prostosti, kakor tudi med izvrševanjem kazni.

Prepovedano je vsako telesno in moralno nasilje nad osebami, ki jim je kakor koli omejena prostost ter kakršno koli izsiljevanje priznanj in izjav.

20. člen

(pravice obdožencev in obsojencev)

Obdolženci morajo praviloma biti ločeni od obsojencev in zanje mora veljati poseben red. Mladoletni obdolženci morajo biti ločeni od odraslih in o njihovih primerih je treba razpravljati in odločati kar najhitreje.

21. člen

Vsakdo, ki je bil nezakonito priprt, ima pravico do odškodnine.

22. člen

(enako varstvo pravic)

Vsakdo ima pravico do enakega varstva svojih pravic v postopku pred sodiščem in drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o njegovih pravicah, obveznostih in interesih.

23. člen

(pravica do zakonitega sodišča)

Vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah, obveznostih in obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča z zakonom ustanovljeno sodišče.

Sodi mu lahko samo sodnik, ki je izbran po naprej z zakonom ter sodnim redom določenih pravilih.

24. člen

Sodne obravnave so javne in sodbe se izrekajo javno. Omejitve izjemoma določa zakon.

25. člen
(pravica do pravnega sredstva)

Vsakomur je zajamčena pravica do pritožbe ali drugega rednega pravnega sredstva proti odločbam sodišč in drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, s katerimi ti odločajo o njegovi pravici, obveznostih ali pravni koristi.

Zakon sme izjemoma v določenih primerih določiti, da zoper odločbo državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil ni pritožbe ali drugega rednega pravnega sredstva, če je na drug način zagotovljeno varstvo pravic.

26. člen
(pravica do povračila škode)

Vsakdo ima pravico do povračila škode, ki mu jo v zvezi z opravljanjem službe ali kakšne druge dejavnosti državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilcev javnih pooblastil, s svojim nezakonitim delom stori oseba ali organ, ki tako službo ali dejavnost opravlja.

Oškodovanec ima pravico, da v skladu z zakonom zahteva povračilo tudi neposredno od tistega, ki mu je škodo storil.

27. člen
(domneva nedolžnosti)

Kdor je obdolžen kaznivega dejanja velja za nedolžnega, dokler ni s pravnomočno sodbo ugotovljena njegova krivda.

28. člen
(načelo zakonitosti v kazenskem pravu in prepoved povratne moči zakona)

Nihče ne sme biti niti sodno niti upravno kaznovan za dejanje za katero ni zakon določil, da je kaznivo in zanj predpisal kazni še preden je bilo storjeno.

Dejanja, ki so kazniva se ugotavljajo in kazni zanje izrekajo po zakonu ki je veljal ob storitvi dejanja, razen če je novi zakon milejši za storilca.

29. člen
(pravna jamstva kazenskih postopkov)

Vsakomur, ki je obtožen kaznivega dejanja, morajo biti ob popolni enakopravnosti zajamčene še naslednje minimalne pravice:

- da ima primeren čas in možnosti za pripravo svoje obrambe in da brez ovir komunicira z zagovornikom, ki si ga svobodno sam izbere;
- da ima brez plačno pomoč tolmača, če ne razume ali ne govori jezika, ki se uporablja pred sodiščem;
- da se mu sodi v njegovi navzočnosti in da se brani sam ali z zagovornikom po lastni izbiri, če nima dovolj sredstev za plačilo zagovornika, da ga dobi brez plačno, v skladu z zakonom;
- da zaslišuje oziroma zahteva zaslišanje obremenilnih prič in da se doseže navzočnost in zaslišanje prič v njegovo korist pod enakimi pogoji, kot veljajo za obremenilne priče;
- pravico ne biti prisiljen, da bi izpovedoval zoper sebe ali priznal krivdo.

VARIANTA:

Ta člen odpade.

30. člen

(pravica do odškodnine in rehabilitacije)

Če je pravnomočna kazenska sodba kasneje razveljavljena in je bil obsojenec oproščen ima pravico do odškodnine in rehabilitacije.

VARIANTA:

Kdor je bil neopravičeno obsojen za kaznivo dejanje ali mu je bila neutemeljeno odvzeta prostost, ima pravico do rehabilitacije, do povrnitve škode in druge pravice po zakonu.

31. člen

Nihče ne sme biti preganjan ali kaznovan zaradi kaznivega dejanja za katero je bil oproščen krivde ali obsojen s pravnomočno sodbo.

32. člen

(prepoved mučenja)

Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanem. Še posebej je prepovedano delati na kom brez njegove privolitve medicinske ali znanstvene poskuse.

33. člen
(svoboda gibanja)

Državljanji se smejo svobodno gibati po ozemlju republike in si prosto izbirati prebivališče.

Državljanji imajo pravico svobodno zapustiti državo in se začasno ali za stalno naseliti v tujini in se kadarkoli vrniti v državo.

Te pravice se smejo z zakonom omejiti, vendar samo tedaj, če je to potrebno zaradi zavarovanja javnega reda ali zdravja in če to zahtevajo interesi nacionalne in javne varnosti.

VARIANTA:

Te pravice se smejo omejiti z zakonom, vendar samo če je to potrebno, da bi se zagotovil potek kazenskega postopka, preprečilo širjenje nalezljivih bolezni, zavaroval javni red, ali če to zahtevajo interesi obrambe države.

Tujci uživajo te pravice v obsegu in pod pogoji, ki jih določa zakon.

34. člen
(pravica do osebnega dostojanstva in do varnosti)

Vsakdo ima pravico do osebnega dostojanstva in varnosti. Nikogar ni dovoljeno žaliti, nezakonito škodovati njegovemu ugledu ali ga neutemeljeno vznemirjati.

35. člen
(varstvo pravic zasebnosti in drugih pravic osebnosti)

Zagotovljena je pravica do spoštovanja človekovega zasebnega in družinskega življenja in varstvo drugih pravic osebnosti.

36. člen
(nedotakljivost stanovanja)

Stanovanje je nedotakljivo.

Nihče ne sme brez odločbe sodišča proti stanovalčevi volji vstopiti v tuje stanovanje ali v druge prostore, niti jih preiskovati.

Pri preiskavi ima pravico biti navzoč tisti, čigar stanovanje ali prostori se preiskujejo, ali pa član njegove družine oziroma njegov zastopnik.

Preiskava se sme opraviti samo v navzočnosti dveh prič.

Pod pogoji, ki jih določa zakon, sme uradna oseba brez odločbe pristojnega organa vstopiti v tuje stanovanje ali v tuje prostore in brez navzočnosti prič opraviti preiskavo, če je to neogibno, da neposredno prime storilca kaznivega dejanja ali da se zavarujejo ljudje in premoženje, ali če je očitno, da se drugače ne bi mogli zavarovati dokazi v kazenskem postopku.

37. člen
(pravica pisemske tajnosti)

Človekova zasebnost je neprekršljiva.

Tajnost pisem in drugih občil je neprekršljiva.

Samo zakon lahko predpiše da se sme na podlagi odločbe sodišča za določen čas odstopiti od načela neprekršljivosti tajnosti pisem in drugih občil (VARIANTNI DODATEK: in od neprekršljivosti človekove zasebnosti), če je to neogibno potrebno za potek kazenskega postopka ali za varnost države.

38. člen
(varstvo osebnih podatkov)

Zajamčeno je varstvo osebnih podatkov. Zbiranje, obdelovanje in namen uporabe osebnih podatkov določa zakon. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom zbiranja.

39. člen
(svoboda izražanja)

Zajamčena je svoboda izražanja misli, svoboda govora in javnega nastopanja, svoboda tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno išče, sprejema in širi vesti in mnenja.

Vsakdo ima pravico biti nepristransko, celovito ter pravočasno obveščen o vseh pomembnih vprašanjih.

Te pravice je mogoče omejiti samo z zakonom zaradi zavarovanja nacionalne varnosti, javnega reda ali zdravja ter javne morale.

40. člen
(pravica do popravka in odgovora)

Zajamčena je pravica do popravka objavljenega obvestila, s katerim sta prizadeta pravica ali interes posameznika, organizacije ali organa ter pravica do odgovora na objavljeno informacijo, s katerim se bistveno dopolnijo dejstva iz objavljene informacije.

41. člen
(svoboda vesti)

Vsakdo ima pravico do svobode vesti, verske opredelitve in izpovedovanja vere.

Starši imajo pravico, da svojim otrokom zagotovijo tako versko in moralno vzgojo, ki je v skladu z njihovim lastnim prepričanjem.

42. člen
(pravica do zbiranja in združevanja)

Priznana je pravica do mirnega zbiranja in javnih zborovanj.

Vsi ljudje imajo pravico, da se svobodno združujejo z drugimi. V ta namen lahko svobodno ustanavljajo društva, politične stranke, sindikate in druge organizacije ter se vanje svobodno vključujejo in iz njih izstopajo.

Zakonske omejitve teh pravic so dopustne, če to zahtevajo interesi nacionalne in javne varnosti ter za varovanje javnega reda, zdravja in morale.

Z zakonom se lahko omeji izvrševanje teh pravic poklicnim pripadnikom oboroženih sil (VARIANTNI DODATEK: in policije).

43. člen

(volilna pravica in sodelovanje pri upravljanju javnih zadev)

Vsak državljan, ki je dopolnil 18 let starosti ima pravico:

- sodelovati neposredno ali po svobodno izvoljenih predstavnikih pri upravljanju javnih zadev;
- voliti in biti voljen na neposrednih, splošnih, svobodnih in tajnih volitvah.

Državljeni, ki nimajo stalnega prebivališča v republiki, imajo volilno pravico pod pogoji, ki jih določi ustavni zakon.

44. člen
(pravica do peticije)

Vsak državljan ima pravico zahtevati in dobiti odgovor na svoje peticije, predloge in druge pobude splošnega pomena, ki jih je

dal državnim organom, lokalnim organom ter nosilcem javnih pooblastil.

45. člen

(dolžnost vojaške službe in pravica do ugovora vesti)

Vojaška služba je za državljane obvezna v mejah in na način, ki ga določa zakon.

Državljanom, ki zavoljo svojih verskih ali naravnih nazorov niso pripravljeni sodelovati pri izvrševanju vojaških dolžnosti v okviru vojske Republike Slovenije, mora republika omogočiti, da na drug način izpolnijo svojo državljansko dolžnost.

46. člen

(izročitev)

Državljana Republike Slovenije ni dovoljeno izročiti tuji državi. Tujega državljana je dovoljeno izročiti samo v primerih, ki so predvideni z mednarodnimi sporazumi; v nobenem primeru pa ga ni dovoljeno izročiti zavoljo političnih kaznivih dejanj.

47. člen

(pribežališče)

V mejah zakona je priznana pravica pribežališča tujim državljanom in osebam brez državljanstva, ki so preganjane zaradi zavzemanja za svobodo in pravice človeka.

48. člen

(pravica do zdravstvenega varstva)

Vsakdo ima pravico do zdravstvenega varstva.

Nihče ne sme ogrožati zdravja drugih.

Nikogar ni mogoče prisiliti k zdravljenju, razen v primerih, ki jih določa zakon.

Zakon določa, v katerih primerih imajo državljani, ki niso zavarovani, pravico do zdravstvenega varstva države.

49. člen

(pravice invalidov)

Republika ustvarja pogoje za usposobitev ter ustrezno zaposlitev občanov, ki niso popolnoma zmožni za delo.

Invalidni otroci in drugi težje prizadeti državljani imajo pravice do usposobitve za življenje in delo.

Vojaškim in delovnim invalidom so zagotovljene invalidske pravice in druge oblike invalidskega varstva ter usposobitev za delo, ustrezno njihovim delovnim zmožnostim.

50. člen
(družina in zakonska zveza)

Republika varuje materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter podpira za to potrebne ustanove.

Zakonska zveza je urejena na podlagi enakopravnosti zakoncev in se sklepa s svobodno privolitvijo. Zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej in v družini ureja zakon.

Republika varuje družino in ji pomaga predvsem pri njeni ustanovitvi in v času, dokler je ta odgovorna za preživljanje in vzgojo otrok.

51. člen
(pravice in dolžnosti staršev)

Starši so dolžni vzdrževati, izobraževati in vzgajati otroke ne glede na to, ali so bili rojeni v času trajanja zakonske zveze ali zunaj nje. Otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, imajo enake pravice kot otroci, rojeni v njej.

Ženske imajo v zvezi z nosečnostjo in rojstvom otroka pravico do socialne varnosti v obsegu in trajanju, določenem v skladu z zakonom.

52. člen
(svoboda odločanja o rojstvu otroka)

Vsakdo ima pravico, da svobodno odloča o rojstvu otroka.

Ta pravica se lahko omeji samo iz zdravstvenih razlogov.

V zvezi z uresničevanjem te pravice zagotavlja republika ustrezno izobrazbo, socialno skrbstvo in zdravstveno pomoč v skladu z zakonom.

53. člen
(pravice otrok)

Otroci uživajo vse pravice in svoboščine, razen tistih, ki so omejene z njihovo starostjo.

Pri uresničevanju pravic otrok je temeljno načelo njihova največja korist.

Otroci so v pravicah in svoboščinah izenačeni ter jih je prepovedano razlikovati glede na osebne lastnosti ali okoliščine njihovih staršev ali zakonitih zastopnikov.

Otroci in mladoletniki, ki nimajo staršev, za katere starši ne skrbijo ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo Republike. Njihov položaj ureja zakon.

54. člen
(pravica do izobrazbe in šolanja)

Državljeni imajo pravico, da pod enakimi, z zakonom določenimi pogoji, pridobivajo znanje in izobrazbo na vseh stopnjah izobraževanja, v vseh vrstah šol ter v drugih vzgojno izobraževalnih organizacijah.

Osnovno izobraževanje je obvezno in brezplačno. Zakon določa trajanje osnovnega šolanja otrok.

Pogoje za ustanavljanje in delo šol ter drugih vzgojnih in izobraževalnih organizacij zagotavlja Republika v skladu z zakonom.

Republika omogoča uresničevanje pravice do izobrazbe in šolanja s stipendijami ter z družinskimi in drugimi podporami.

Izobraževanje in usposabljanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je brezplačno.

Zakon zagotavlja pravice do izobraževanja in usposabljanja odraslih oziroma zaposlenih.

55. člen
(svoboda znanosti in umetnosti)

Zajamčena je svoboda znanstvenega in umetniškega ustvarjanja in pouka.

56. člen
(univerzitetna avtonomija)

Univerze in druge visoke šole v mejah zakona samostojno določajo svojo notranjo ureditev.

57. člen
(avtorske pravice)

Zajamčeno je varstvo moralnih in materialnih koristi, ki izvirajo iz znanstvene in umetniške dejavnosti. Ustvarjalci znanstvenih, raziskovalnih in umetniških del ter znanstvenih odkritij in tehničnih izumov ne smejo uresničevati pravic na svojih stvaritvah v nasprotju s splošnim interesom, da se novi znanstveni dosežki in tehnični izumi uporabljajo.

Obseg, trajanje, omejitve, prenehanje in varstvo pravic ustvarjalca na lastnih stvaritvah ter pravice organizacij, v katerih so bile te stvaritve dosežene, določa zakon.

58. člen

(pravica do udeležbe v kulturi in znanosti)

Vsakdo ima pravico udeleževati se kulturnega življenja ter uporabljati dosežke znanosti.

59. člen

(izražanje narodnostne identitete)

Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

Nihče se ni dolžan izjavljati, kateremu narodu ali narodni manjšini pripada in tudi ne opredeliti se za pripadnost k določenemu narodu ali narodni manjšini (VARIANTA: ta odstavek se črta).

60. člen

(pravica do uporabe svojega jezika in pisave)

Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopku pred državnimi in drugimi organi in organizacijami, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo in da ga tisti, ki vodi postopek, seznani z gradivom in s svojim delom v njegovem jeziku in na način, ki ga določa zakon.

Neznanje slovenščine ne sme nikogar ovirati pri obrambi in uresničevanju svojih pravic.

61. člen

(pravica do vzgoje in izobraževanje v svojem jeziku)

Pripadniki narodnih manjših imajo v Republiki Sloveniji v skladu z zakonom pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku.

62. člen

(prepoved nacionalne diskriminacije in nestrpnosti)

Protiustavno in kaznivo je kakršnokoli propagiranje ali izvajanje nacionalne neenakopravnosti kot tudi kakršnokoli razpihovanje nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva in nestrpnosti.

63. člen

(posebne pravice italijanske in madžarske narodne manjšine)

Italijanom in Madžarom je kot pripadnikom avtohtonih narodnih manjšin v Republiki Sloveniji zajamčena pravica, da svobodno uporabljajo svoj jezik, izražajo in razvijajo svojo nacionalno kulturo ter v ta namen ustanavljajo organizacije in uporabljajo svoje narodne simbole.

Z zakonom se določi način uresničevanja pravic italijanske oziroma madžarske manjšine ter območja, kjer avtohtono živijo skupaj s pripadniki slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne manjšine ter tiste pravice, ki jih pripadniki narodnih manjšin uresničujejo tudi zunaj teh območij.

Pravice pripadnikov italijanske in madžarske narodne manjšine so zajamčene ne glede na njihovo število.

Pripadniki italijanske in madžarske narodne manjšine lahko ustanovijo na območjih, kjer ti narodnosti živita, svoje samoupravne narodnostne skupnosti. Republika Slovenija lahko pooblasti te skupnosti za opravljanje določenih nalog iz pristojnosti države.

VARIANTA: Ta člen se črta s predlogom, da se ta vprašanja uredijo z ustavnim zakonom.

III. EKONOMSKA IN SOCIALNA RAZMERJA

64. člen

Država spodbuja in varuje vse oblike dela ter zagotavlja njegovo zakonsko varstvo.

65. člen

(pravica do lastnine)

Vsakdo ima pravico do lastnine in dedovanja.

Lastnina je zasebna in javna.

66. člen

(pridobivanje lastninske pravice)

Zakon določa način pridobitve in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena družbena (VARIANTA: socialna) funkcija.

Ustavni zakon lahko določi, da tujci pridobivajo lastninsko pravico ter določi pogoje za pridobitev.

VARIANTA:

Tujci lahko pridobivajo lastnino pod pogoji, ki jih določi zakon.

Zakon prepoveduje zlorabo lastninske pravice. Zakon določa način in pogoje dedovanja ter pravice države na dediščinah.

67. člen
(javno dobro)

Na javni lastnini, ki predstavlja javno dobro (VARIANTA: dobrine v splošni rabi) ne more nihče pridobiti lastninske pravice. Javno dobro uživa posebno zakonsko varstvo.

Na javnem dobru se lahko pridobi pravica uporabe oziroma lastninska pravica le pod pogoji, ki jih določi zakon.

Zakon določi pogoje pod katerimi se sme izkoriščati naravno bogastvo.

Ustavni zakon lahko določi, da smejo naravno bogastvo izkoriščati tudi tuje osebe in določi pogoje za izkoriščanje.

68. člen
(razlastitev)

Zasebna lastnina se lahko zaradi javne koristi (VARIANTA: splošnega interesa) razlasti ali omeji proti dejanski odškodnini.

69. člen
(varstvo zemljišč)

Zaradi smotrne uporabe zemlje lahko zakon kmetom in drugim zemljiškim posestnikom določi posebne pogoje za obdelovanje in drugo uporabo zemljišč.

Namembnost kmetijskega zemljišča je dovoljeno spremeniti samo z zakonom.

Zakon določa posebno varstvo kmetijskih zemljišč. Republika skrbi za razvoj družinskih kmetij ter kmetijstva na gorskih in hribovitih območjih.

70. člen
(zdravo življenjsko okolje)

Republika skrbi za zdravo življenjsko okolje. V ta namen lahko z zakonom določi pogoje za opravljanje določenih gospodarskih in drugih dejavnosti.

Kdor uporablja naravne dobrine, mora to delati tako, da ne poruši naravnega ravnovesja.

71. člen
(varovanje naravne dediščine)

Vsakdo je dolžan varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike v skladu z zakonom.

72. člen
(podjetništvo)

Zasebna gospodarska pobuda je svobodna.

Podjetniška pobuda se ne sme izvajati v nasprotju z javno in nacionalno koristjo ali tako, da bi škodila naravi, varnosti, svobodi ali človeškemu dostojanstvu.

Država in lokalne skupnosti lahko ustanavljajo podjetja.

Če zahteva javna korist, lahko zakon določi, da podjetja, ki opravljajo javne storitve, energetske dejavnosti in druga podjetja javnega pomena, ustanavlja samo država ali lokalne skupnosti.

73. člen
(soupravljanje delavcev)

Zakon določa pogoje za ustanavljanje podjetij in njihovo upravljanje.

Zakon lahko določi, da imajo delavci pravico sodelovati pri upravljanju podjetij, v katerih so zaposleni.

74. člen
(prosta izbira poklica)

Vsakdo lahko prosto izbira poklic in zaposlitev. Vsakomur je pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto.

75. člen
(pravica do dela)

Vsakdo ima pravico do dela, do ustreznih pogojev za delo, ki zagotavljajo pravičen zaslužek in dostojno življenje, higiensko in tehnično varstvo pri delu, enake možnosti napredovanja, počitek, plačan dopust in nadomestilo za praznične dni, ter do ustrezne omejitve delovnega časa.

Mladina, matere in invalidne osebe uživajo pri delu posebno varstvo.

Republika ustvarja pogoje za uresničevanje pravice do dela.

76. člen
(sindikalna svoboda)

Delavci imajo pravico ustanavljati sindikate.

Sindikatom je mogoče predpisati le pogoje za registracijo.

77. člen
(pravica do stavke)

Delavci imajo pravico do stavke na način, ki ga določi zakon.

78. člen
(pravica do stanovanja)

Državljeni imajo pravico do primerne stanovanja. Republika ustvarja pogoje za uresničevanje te pravice.

79. člen
(davki)

Republika z zakonom predpisuje davke in druge davščine, lokalne skupnosti pa ob pogojih, ki jih določa ta ustava in zakon.

Upravni organi smejo prevzemati finančne obveznosti in pridobivati sredstva samo v skladu z zakonom.

80. člen
(proračun)

Vsi državni dohodki in izdatki morajo biti zajeti v letnem proračunu.

Proračun predlaga vlada, sprejme pa ga državni zbor.

Če proračun ni sprejet do prvega dne, ko ga je potrebno začeti izvrševati, se upravičenci, ki se financirajo iz proračuna, financirajo po prejšnjem proračunu.

81. člen
(kredit v breme države)

Kredit v breme države in poroštvo države za kredite so dovoljeni le na podlagi zakona. Kredit se lahko najemajo le za izredne izdatke proračuna.

82. člen
(računsko sodišče)

Računsko sodišče je najvišji organ kontrole državnih računov, državnega proračuna in celotne javne porabe, ki jo financira država.

Položaj, sestavo in pristojnosti računskega sodišča določi zakon (VARIANTA: ustavni zakon).

83. člen

Člane računskega sodišča imenuje državni zbor, kateremu odgovarja za svoje delo. Sodišče je od vlade neodvisno.

84. člen
(Narodna banka)

Republika ima Narodno banko Slovenije.

Narodna banka je ustanova denarnega sistema republike. Pristojna je za izdajanje in emisijo nacionalne valute. Zakon določi ime slovenskih denarnih enot.

Položaj, organizacijo, način upravljanja ter druge pristojnosti Narodne banke, določi zakon (VARIANTA: ustavni zakon).

O izvrševanju svojih nalog Narodna banka poroča državnemu zboru neposredno.

IV. DRŽAVNA UREDITEV

DRŽAVNI ZBOR

85. člen
(sestava in volitve državnega zbora)

Državni zbor sestavljajo poslanci državljanov Slovenije. Državni zbor ima 120 poslancev (varianta: 150 poslancev).

Poslanci se volijo s splošnim, enakim, neposrednim in tajnim glasovanjem.

Volitve se uredijo z ustavnim zakonom.

86. člen
(nezdružljivost poslanske funkcije)

Z ustavnim zakonom se določi, kdo ne more biti izvoljen za poslanca ter nezdružljivost funkcije poslanca z drugimi funkcijami.

VARIANTNI DODATEK: Poslanci so predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na nobena navodila.

Državni zbor potrdi poslanske mandate. Proti odločitvi državnega zbora je v skladu z ustavnim zakonom možna pritožba na ustavno sodišče.

87. člen
(mandatna doba državnega zbora)

Državni zbor se voli za štiri leta.

Če se mandatna doba državnega zbora izteče med vojno ali v času trajanja izrednih razmer, se njegov mandat izteče šest mesecev po prenehanju vojne oziroma izrednih razmer. (Varianta: Samo v primeru vojne.)

Volitve razpiše predsednik republike.

Novi državni zbor se izvoli najprej tri mesece (VARIANTA: dva meseca) in najkasneje 15 dni pred potekom dobe štirih let od prve seje prejšnjega zbora. Če se državni zbor razpusti, se izvoli novi državni zbor najkasneje v dveh mesecih po razpustu prejšnjega zbora.

Mandatna doba prejšnjega državnega zbora se konča s prvo sejo novega zbora, ki jo skliče predsednik republike najkasneje v 20 dneh po izvolitvi.

88. člen

Člani državnega zbora dobivajo nagrado ali plačo, ki je določena z zakonom.

89. člen
(poslanska imuniteta)

Član državnega zbora ni kazensko odgovoren za mnenje in glasovanje pri opravljanju svoje poslanske funkcije.

VARIANTA: Član državnega zbora ni kazensko odgovoren za mnenje, ki ga je izrazil v državnem zboru, ali za glasovanje v zboru.

Poslanec ne sme biti priprt niti se zoper njega, če se sklicuje na imuniteto, ne sme začeti kazenski postopek brez dovoljenja zbora, razen če je zaloten pri kaznivem dejanju, za katero je obvezen pripor. (VARIANTA: za katero je predpisana kazen zapora nad pet let.)

Državni zbor sme vzpostaviti imuniteto tudi poslancu, ki se nanjo ni skliceval, če je to potrebno za opravljanje njegove funkcije.

90. člen

Državni zbor ima predsednika, ki ga izvoli z večino glasov poslancev, ki so glasovali.

91. člen
(zasedanja zbora)

Državni zbor dela na rednih in izrednih zasedanjih.

Na prvi redni seji državni zbor odloči kdaj bodo redna zasedanja.

Redna zasedanja sklicuje predsednik državnega zbora.

Predsednik republike skliče državni zbor na izredno zasedanje, če to zahteva najmanj četrtina poslancev zbora ali na lastno pobudo.

92. člen
(odločanje v zboru)

Zakone in druge odločitve sprejema zbor z večino glasov navzočih poslancev. Zbor lahko sklepa, če je na seji navzoča večina poslancev.

Ustavne zakone sprejema zbor z dvotretinjsko večino navzočih poslancev.

VARIANTNI DODATEK: Z ustavnim zakonom se razčlenjujejo ustavne določbe na področju varstva človekovih pravic in svoboščin, volilnega sistema, zakonodajne iniciative in referendumov, lokalne samouprave in v drugih primerih, ki so določeni v ustavi.

93. člen
(zakonska iniciativa)

Zakon lahko predlaga vlada, vsak član zbora.

Zakon lahko predlaga tudi najmanj dvajset (VARIANTA:trideset) tisoč volilcev.

Ustavni zakon lahko predlaga vlada, najmanj deset poslancev in predsednik republike ali najmanj trideset tisoč volilcev.

94. člen
(zakonodajni postopek)

Zakonski predlog, predložen državnemu zboru, proučijo v skladu s poslovníkom najprej pristojne komisije zbora, ki svoja poročila predložijo državnemu zboru. Ta predlog obravnava najprej po posameznih členih, zatem pa še v celoti.

VARIANTA: Ta odstavek se črta.

Zakon se sprejema v večfaznem postopku, ki ga določi poslovnik. Poslovnik določi tudi, kdaj se zakon izjemoma lahko sprejme po skrajšanem postopku.

95. člen
(zakonodajni referendum)

Državni zbor lahko o zakonu ali drugi odločitvi razpiše referendum na lastno pobudo, mora pa ga razpisati če to zahteva 30 (varianta: 50) tisoč volilcev.

Pravico glasovati na referendumu imajo vsi državljani, ki imajo pravico voliti poslance državnega zbora.

Odločitev je na referendumu sprejeta, če zanjo glasuje večina volilcev, ki so glasovali.

Državni zbor je vezan na izid referendumu.

96. člen
(razglasitev zakona)

Zakone razglašajo predsednik republike v 15 dneh (VARIANTA1: takoj; VARIANTA2: v mesecu dni.) po sprejemu zakona.

Predsednik republike lahko pred razglasitvijo zakona zahteva, da državni zbor o njem še enkrat razpravlja, vendar mora svoj predlog utemeljiti. Če državni zbor ponovno odloči, da se zakon sprejme, ga je predsednik republike dolžan razglasiti takoj.

97. člen
(parlamentarna preiskava)

Državni zbor lahko odredi preiskave o zadevah javnega pomena, mora pa to storiti na zahtevo tretjine poslancev zbora. V ta namen imenuje komisije, ki imajo v zadevah poizvedovanja in proučevanja smiselno enaka pooblastila kot pravosodni organi. Ugotovitve komisije ne obvezujejo pravosodnih organov pri opravljanju njihovega dela.

98. člen

Državni zbor ima svoj poslovnik, ki ga sprejme najmanj z dvotretinjsko večino navzočih poslancev.

PREDSEDNIK REPUBLIKE

99. člen
(volitve predsednika republike)

Predsednik republike se izvoli na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah. Volilno pravico imajo državljani Slovenije.

Predsednik republike je izvoljen z večino glasov vseh volilcev, ki so glasovali.

VARIANTA: Predsednika republike voli državni zbor z večino glasov vseh poslancev.

Predsednik republike je izvoljen za dobo petih let, vendar največ dvakrat zaporedoma. Če se mandatna doba predsednika republike izteče med vojno ali v času trajanja izrednih razmer, se mu mandat izteče devet mesecev po koncu vojne oziroma izrednih razmer.

Za predsednika je lahko izvoljen državljan Slovenije, ki do dneva volitev dopolni najmanj 35 let.

Volitve za predsednika republike razpiše predsednik državnega zbora. Predsednik republike mora biti izvoljen najkasneje 30 dni pred potekom mandatne dobe prejšnjega predsednika.

100. člen

Pred nastopom funkcije da predsednik republike pred državnim zborom naslednjo prisego.

Prisegam, da bom spoštoval in varoval ustavni red, da bom vselej delal po svoji vesti in deloval z vsemi svojimi močmi v dobrobit Republike Slovenije.

101. člen

Funkcija predsednika republike je nezdružljiva z opravljanjem druge javne funkcije in poklica.

102. člen

(nadomeščanje predsednika republike)

V primeru trajnega zadržka, smrti, odstopa ali drugega načina prenehanja funkcije do izvolitve novega predsednika začasno opravlja funkcijo predsednika republike predsednik državnega zbora. V tem primeru je treba razpisati volitve za novega predsednika republike najkasneje v 15 dneh po prenehanju funkcije.

Predsednik državnega zbora začasno opravlja funkcijo predsednika republike tudi v času zadržanosti predsednika republike in v primeru iz 105. člena.

Dokler je predsednik državnega zbora zadržan, začasno opravlja funkcijo predsednika republike predsednik Ustavnega sodišča.

103. člen

Predsednik republike predstavlja Republiko Slovenijo in njeno (VARANTNI DODATEK: nacionalno) enotnost.

104. člen

(pristojnosti predsednika republike)

Predsednik republike:

- razpisuje volitve v državni zbor;
- razglša zakone;
- imenuje državne funkcionarje, kadar je to določeno z zakonom;
- postavlja in odpokliče veleposlanike in poslanike republike in sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov;
- izdaja listine o ratifikaciji;
- odloča o pomilostitvah za kazniva dejanja;
- podeljuje odlikovanja in častne naslove;
- daje državnemu zboru mnenja o posameznih vprašanjih iz njegove pristojnosti;
- opravlja druge s to ustavo določene zadeve.

Predsednik republike je vrhovni poveljnik njenih oboroženih sil.

105. člen

(uredbe z zakonsko močjo)

Kadar državni zbor zaradi izrednih razmer ali vojne ne more opravljati svojih nalog, lahko predsednik republike na predlog vlade izdaja uredbe z zakonsko močjo.

Z uredbo z zakonsko močjo se lahko izjemoma omejijo posamezne pravice v skladu 15. členom te ustave.

106. člen

Predsednik republike razpusti (varianta: lahko razpusti) državni zbor na predlog predsednika vlade (varianta: ali na predlog samega državnega zbora).

107. člen

Vsak akt predsednika republike sopodpiše predsednik vlade oziroma pristojni minister.

VARIANTA: Ta člen se črta.

108. člen
(odgovornost predsednika republike)

Če predsednik republike pri opravljanju svoje funkcije huje krši ustavo ali zakon, ga državni zbor z dvotretjinsko večino navzočih poslancev na predlog ene četrtine poslancev lahko obtoži. Za presojo dejanja je pristojno ustavno sodišče. Če ustavno sodišče ugotovi, da je obtožba utemeljena, lahko odvzame predsedniku republike njegovo funkcijo. O tem odloči ustavno sodišče z dvotretjinsko večino svojih članov. Potem ko prejme sklep državnega zbora o obtožbi, lahko ustavno sodišče odloči, da predsednik republike do odločitve začasno ne more opravljati svoje funkcije.

109. člen
(posvetovalna organa predsednika republike)

Posvetovalna organa pri predsedniku republike sta ekonomski svet in svet nacionalne varnosti. Sveta sklicuje in jima predseduje predsednik republike.

Ekonomski svet sestavlja dvanajst članov, ki jih imenuje predsednik republike izmed uglednih znanstvenikov, predstavnikov delodajalcev, delavskih sindikatov in gospodarstvenikov. Svet za nacionalno varnost sestavljajo po položaju predsednik vlade, predsednik državnega zbora, minister za zunanje zadeve, za obrambo in za notranje zadeve, direktor uprave za državno varnost in trije člani, ki jih imenuje predsednik (VARIANTNI DODATEK: in člani, ki jih imenuje predsednik).

VARIANTA: Ta člen se črta.

VLADA

VARIANTA A:
(Parlamentarni sistem z zgolj reprezentativno vlogo šefa države)

110. člen

Vlado sestavljajo predsednik in ministri. Vlada je v okviru svojih pristojnosti samostojna in odgovorna državnemu zboru.

Državni zbor voli predsednika vlade z večino glasov vseh poslancev in s tajnim glasovanjem, ministre pa imenuje in razrešuje predsednik republike na predlog predsednika vlade.

VARIANTNI DODATEK:

Kandidati za ministre se morajo pred imenovanjem predstaviti pristojnim komisijam državnega zbora in morajo odgovarjati na njihova vprašanja. Komisija lahko predlaga državnemu zboru odklonilno mnenje o kandidatu. Če državni zbor z večino glasov vseh poslancev sprejme odklonilno mnenje, predsednik republike takega kandidata ne more imenovati za ministra.

111. člen

Predsednik republike po posvetovanjih z voditelji poslanskih skupin predlaga državnemu zboru kandidata za predsednika vlade.

Če prvi kandidat ne dobi potrebne večine glasov, lahko predsednik republike po ponovnih posvetovanjih predlaga v štirinajstih dneh drugega ali ponovno istega kandidata, prav tako pa lahko predlagajo kandidate tudi poslanske skupine ali najmanj deset poslancev. Če je bilo v tem roku vloženi več predlogov, se glasuje o vsakem posebej in sicer najprej o kandidatu predsednika republike, če pa ta ni izvoljen še o drugih kandidatih in sicer po vrstnem redu vložitve predlogov.

Če noben kandidat ni izvoljen in če državni zbor ne določi dodatnega roka za vlaganje dodatnih ali ponovnih kandidatur, se državni zbor razpusti, razen če v oseminštiridesetih urah z večino glasov navzočih poslancev sklene izvesti volitve predsednika vlade, kjer za izvolitev zadošča večina navzočih poslancev. Na njih se glasuje o posameznih kandidatih po vrstnem redu dobljenih glasov pri prvem glasovanju, nato pa lahko o novih, do volitev vloženi kandidaturah, med katerimi ima spet prednost morebitni kandidat predsednika republike.

Če tudi pri teh volitvah noben kandidat ne dobi potrebne večine glasov, mora predsednik republike razpustiti državni zbor in razpisati nove volitve.

111.a člen

Državni zbor lahko izreče vladi nezaupnico le tako, da z večino glasov vseh poslancev izvoli novega predsednika vlade. S tem je dotedanji predsednik vlade razrešen, mora pa skupaj z ministri opravljati tekoče posle do prisege nove vlade.

Med vložitvijo predloga za izvolitev novega predsednika vlade in volitvami mora poteči najmanj oseminštirideset ur.

111.b člen

Če predlaga glasovanje o zaupnici predsednik vlade in predlog ne dobi večine glasov navzočih poslancev (VARIANTA: večine glasov vseh poslancev), mora državni zbor v tridesetih dneh

izvoliti novega predsednika vlade ali mu pri ponovljenem glasovanju izglasovati zaupnico, drugače predsednik republike državni zbor razpusti in razpiše nove volitve.

Med predlogom za glasovanje o zaupnici in glasovanjem mora poteči najmanj štiriindvajset ur.

Opomba: V primeru sprejetja VARIANTE A je treba črtati 106. člen, (ker so v VARIANTI A ta vprašanja drugače urejena) in 105. člen, ker pri čisti parlamentarni varianti ekonomski svet in svet nacionalne varnosti pri predsedniku republike ne bi bila potrebna.

VARIANTA B:

(Kombinirani parlamentarno-predsedniški sistem z bistveno močnejšo vlogo šefa države)

110. člen

Vlado sestavljajo predsednik vlade in ministri. Vlada je v okviru svojih pristojnosti samostojna in odgovorna državnemu zboru ter predsedniku republike.

Predsednik republike imenuje predsednika vlade in na njegov predlog ministre. Vlada se mora v desetih dneh po svojem imenovanju s svojim programom predstaviti državnemu zboru. Državni zbor lahko izglasuje nezaupnico vladi z najmanj dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev.

111. člen

Glasovanje o zaupnici vladi lahko kadarkoli zahteva desetina poslancev ali predsednik vlade. Vlada ne dobi zaupnice, če proti zaupnici glasujeta najmanj dve tretjini vseh poslancev.

Če je vladi izglasovana nezaupnica, je dolžna odstopiti. Do imenovanja nove vlade opravlja posle vlada v odstopu.

112. člen

Predsednik vlade in ministri podajo po izvolitvi oziroma imenovanju prisego, določeno v členu 100., pred državnim zborom (VARIANTA: ministri pred predsednikom republike).

113. člen

Predsednik vlade skrbi za enotnost politične in upravne usmeritve vlade ter povezuje delovanje ministrov. Ministri so skupno odgovorni za delo vlade, vsak minister pa za delo svojega ministerstva.

Funkcija predsednika vlade in ministrov preneha, ko se po volitvah sestane nov državni zbor, funkcija ministrov pa tudi z vsakim drugim prenehanjem funkcije predsednika vlade, vendar morajo opravljati tekoče posle do izvolitve oziroma imenovanja svojih naslednikov.

Sestav in delovanje vlade, število, pristojnosti in organizacijo ministerstev ureja zakon.

114. člen

Predsednika vlade in ministre lahko državni zbor obtoži za hujše kršitve ustave in zakona, storjene pri izvrševanju njihovih funkcij.

115. člen

Najmanj desetina poslancev državnega zbora lahko sproži v zboru interpelacijo, da se obravnavajo posamična vprašanja glede dela vlade ali posameznega ministra.

UPRAVA

116. člen

Organizacijo uprave, njene pristojnosti in način imenovanja njenih funkcionarjev uredi zakon.

Upravni organi opravljajo svoje delo samostojno v okviru in na podlagi ustave in zakonov.

Proti odločitvam in dejanjem upravnih organov in nosilcev javnih pooblastil je zagotovljeno sodno varstvo pravic in zakonitih interesov državljanov in organizacij.

117. člen

(naloge upravnih organov)

Naloge uprave se opravljajo neposredno prek ministerstev ali republiških upravnih organov za ožja območja.

Z zakonom se lahko pooblasti lokalne in druge samoupravne skupnosti za opravljanje funkcij državne uprave. (VARIANTA: Z zakonom se lahko opravljanje funkcij državne uprave iz republiške pristojnosti prenese na lokalne skupnosti /lokalne enote/. Drugim samoupravnim skupnostim ter podjetjem in drugim organizacijam pa država /kakor tudi lokalne skupnosti/ lahko dajo

javno pooblastilo za opravljanje funkcij državne uprave). Tako pooblastilo se lahko da tudi podjetjem in drugim organizacijam.

118. člen

Dostop v upravne službe je mogoč samo z natečajem, razen v primerih, ki so določeni z zakonom.

VOJSKA

119. člen

Vojska Republike Slovenije varuje nedotakljivost in celovitost ozemlja ter ustavno ureditev Republike Slovenije.

120. člen

Organizacijo in delovanje vojske ter vojaško obveznost ureja zakon.

SODSTVO

121. člen (sodna oblast)

Sodno oblast izvajajo sodniki. Izvršujejo jo splošna in upravna sodišča. Ni dovoljeno ustanavljati vojaških sodišč v mirnem času in izrednih sodišč.

122. člen

Ureditev in pristojnost sodišč določa ustavni zakon.
VARIANTA: in zakon.

123. člen (neodvisnost sodnikov)

Sodniki so pri opravljanju sodniške funkcije neodvisni in vezani samo na ustavo in zakon.

124. člen (udeležba laikov pri sojenju)

Ustavni zakon ureja oblike neposredne udeležbe državljanov pri izvajanju sodne oblasti in primere ko sodišče sodi brez njihove udeležbe.

125. člen
(upravna sodišča)

Upravna sodišča so pristojna za zaščito zakonitih pravic in pravnih koristi posameznikov in organizacij v razmerju do organov uprave in samouprave, v zakonsko določenih zadevah pa tudi za zaščito človekovih pravic, če ni določeno drugo sodno varstvo.

126. člen
(trajnost sodniške funkcije)

Funkcija sodnika je trajna. Trajno se sodnik imenuje, ko je dopolnil z zakonom določeno starost ter je po zakonsko določeni dobi opravljanja sodniške funkcije ali drugega ustreznega dela s svojo osebnostjo in s sodniškim delom izkazal, da mu je mogoče trajno zaupati opravljanje sodniške funkcije.

Zakon lahko določi starostno mejo, pri kateri se sodnik upokoji.

127. člen
(imenovanje sodnikov)

Sodnike imenuje predsednik republike na predlog sodnega sveta. Predsednik republike lahko vrne predlog sodnemu svetu v ponovno obravnavo. Predlog, ki ga je svet sprejel pri ponovnem odločanju s kvalificirano večino, določeno z zakonom je predsednik dolžan sprejeti in kandidata imenovati.

128. člen
(sodni svet)

Sodni svet sestavljajo štirje člani, ki jih na predlog predsednika republike izvoli državni zbor izmed univerzitetnih profesorjev prava in odvetnikov, pet članov pa izmed sebe izvolijo sodniki, ki trajno opravljajo sodniško funkcijo. Predsednika izberejo člani sveta izmed sebe.

VARIANTA: Sestavo in način oblikovanja sveta določi ustavni zakon.

129. člen
(prenehanje in odvzem sodniške funkcije)

Sodniku začasno ali trajno preneha sodniška funkcija, če nastopijo razlogi, ki jih določi ustavni zakon.

Če sodnik pri opravljanju sodniške funkcije hudo krši ustavo ali zakon, lahko ustavno sodišče na predlog državnega zbora ali sodnega sveta z dvotretjinsko večino odredi, da se sodnik premesti na druge dolžnosti ali upokoji.

V primeru naklepno storjenega kaznivega dejanja z zlorabo sodne oblasti, ugotovljenega s sodno odločbo, ustavno sodišče z dvotretjinsko večino sodnika upokoji, premesti na drugo delovno dolžnost ali mu odvzame sodniško funkcijo.

130. člen
(disciplinska odgovornost sodnika)

Zoper sodnika je dovoljen disciplinski postopek pod pogoji, ki jih določa zakon. O tem odloča sodni svet.

131. člen
(nezdružljivost sodniške funkcije)

Funkcija sodnika je nezdružljiva s funkcijami v zakonodajnih in izvršilnih organih in v organih političnih strank in z drugimi funkcijami in dejavnostmi, ki so po ustavnem zakonu nezdružljive s sodniško funkcijo.

132. člen
(imuniteta sodnika)

Nihče, ki izvršuje sodno funkcijo, ni odgovoren za mnenje, ki ga je dal pri sojenju in ne more biti priprt brez dovoljenja sodnega sveta, če se zoper njega uvede postopek zaradi suma storjenega kaznivega dejanja pri opravljanju sodne funkcije.

JAVNO TOŽILSTVO

VARIANTA: DRŽAVNO TOŽILSTVO

133. člen
(javni tožilec)

Javni tožilec je samostojen državni organ.

Javni tožilec vlaga in zastopa kazensko obtožbo in ima druge z zakonom določene pristojnosti.

Organizacijo in pristojnosti javnih tožilcev, imenovanje, napredovanje, premeščanje in prenehanje funkcije javnega tožilca, ureja ustavni zakon.

Samostojnost tožilca in nezdružljivost tožilske funkcije z drugimi funkcijami ureja ustavni zakon.

134. člen

Javni tožilec vlaga in zastopa kazensko obtožbo in opravlja druga z zakonom določena dejanja.

LOKALNA SAMOUPRAVA

135. člen (občina)

Občina je samoupravna skupnost prebivalcev na določenem območju z lastno oblastjo in pristojnostmi. Območje mesta je ena občina.

136. člen (pristojnosti občine)

Občina je sama pristojna za urejanje in opravljanje zadev, ki posegajo v koristi in pravice prebivalcev na njenem območju. (VARIANTNI DODATEK: razen tistih, ki so urejene z zakonom.) Z ustavnim zakonom se lahko natančneje določijo pristojnosti občine.

137. člen (ustanovitev občine)

Občina se ustanovi z zakonom, ki določi tudi njene meje. Zakon se sprejme po predhodno izvedenem referendumu, s katerim se ugotovi volja prebivalcev območja, na katerem naj bi bila ustanovljena občina.

138. člen (dohodki občine)

Občina se financira z lastnimi dohodki. Republika lahko iz svojih sredstev prispeva za financiranje potreb občine.

Republika je dolžna v skladu z zakonom zagotavljati dodatna sredstva tistim občinam, ki zaradi manjše gospodarske razvitosti ne morejo ustvarjati zadostnih sredstev za opravljanje svojih nalog.

Davščine predpisuje občina v skladu z zakonom.

139. člen
(širše lokalne skupnosti)

Sosednje občine se lahko povezujejo za opravljanje skupnih zadev prebivalcev njihovega območja v širše lokalne skupnosti. Take skupnosti se lahko ustanovijo tudi z ustavnim zakonom.

140. člen
(javna pooblastila občine)

Zakon lahko pooblasti občino (VARIANTA: prenese na občino) za urejanje in opravljanje posameznih zadev na določenem področju iz pristojnosti republike, če za to zagotovi tudi sredstva.

DRUGA SAMOUPRAVA

141. člen
(samouprava javnih služb)

Z zakonom se lahko uvede samouprava na področjih javnih služb in drugih področjih, na katerih ljudje zadovoljujejo svoje skupne potrebe.

Republika lahko (VARIANTA: Besedla "lahko" se nadomesti s "praviloma") prispeva sredstva za zadovoljevanje teh potreb.

VARIANTA: Drugi odstavek se črta.

USTAVNOST IN ZAKONITOST

142. člen
(veljavnost predpisov)

Predpisi morajo biti objavljeni preden začno veljati. Predpis začne veljati osmi dan po objavi, če ni v njem nič določeno.

143. člen
(objavljanje predpisov)

Predpisi države se objavljajo v uradnem listu republike, predpisi lokalnih skupnosti pa v uradnem glasilu, ki ga določijo.

144. člen

(prepoved retroaktivnosti)

Predpisi ne morejo imeti učinka za nazaj, če bi s tem posegli v že pridobljene pravice.

145. člen

(postopek za oceno ustavnosti)

Če državni organ pri uporabi predpisa meni, da ta ni v skladu z zakonom, ustavnim zakonom oziroma z ustavo je dolžan dati pobudo oziroma sprožiti začetni postopek pred ustavnim sodiščem.

146. člen

(zadržanje izvršitve predpisa)

Državni zbor lahko zadrži izvršitev predpisa vlade do odločitve ustavnega sodišča, če meni da je tak predpis v nasprotju z ustavo, ustavnim zakonom ali zakonom.

Vlada lahko razveljavi ali odpravi predpis ministra, oziroma kakšnega drugega upravnega organa, če ugotovi da je v nasprotju s predpisi vlade, z zakonom, ustavnim zakonom oziroma z ustavo.

147. člen

Samo zakon lahko da javno pooblastilo za izvrševanje upravnih funkcij organom lokalnih skupnosti, organizacijam in posameznikom.

148. člen

(upravni spor)

O zakonitosti končnih posamičnih aktov, s katerimi državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil odločajo o pravicah ali obveznostih in pravnih koristih posameznikov in organizacij, odloča v upravnem sporu sodišče, če za določeno stvar ni z ustavnim zakonom ali zakonom predvideno drugo sodno varstvo.

149. člen

(nesprejemljivost pravnih razmerjih)

Pravna razmerja, ki so postala z odločbo državnega organa pravnomočna, je mogoče odpraviti, razveljaviti ali spremeniti le v primerih in pod pogoji, ki jih določa zakon.

150. člen

(branilec človekovih pravic)

Za varovanje človekovih pravic se lahko z zakonom ustanovi branilec človekovih pravic, ki kot samostojen in neodvisen organ na zahtevo posameznikov in organizacij ali na lastno pobudo predlaga odpravo nezakonitosti, nepravilnosti, ovir in zamud pri odločanju o človekovih pravicah pred državnimi organi; organi lokalne samouprave ter nosilci javnih pooblastil.

Z zakonom se lahko ustanovijo tudi drugačne organizacijske oblike za opravljanje funkcije branilca človekovih pravic.

USTAVNO SODIŠČE

151. člen (pristojnosti ustavnega sodišča)

Ustavno sodišče odloča:

- o skladnosti ustavnega zakona z ustavo;
- o skladnosti zakonov in podzakonskih predpisov z ustavo in ustavnim zakonom;
- o skladnosti predpisov lokalnih skupnosti z ustavo in ustavnim zakonom in zakonom;
- o skladnosti splošnih aktov organizacij in služb, ki jih izdaja zaradi izvrševanja javnih pooblastil z ustavo, ustavnim zakonom in zakonom;
- o sporih glede pristojnosti med državo in lokalnimi skupnostmi in med samimi lokalnimi skupnostmi;
- o sporih glede pristojnosti med sodišči in drugimi državnimi organi;
- o sporih o pristojnostih med najvišjimi organi republike;
- o sporih, ki jih lahko vsakdo začne z zatrjevanjem, da so njegove temeljne pravice določene s to ustavo prizadete;
- in o drugih zadevah, ki so mu naložene s to ustavo in zakoni;

152. člen (sestava in izvolitev ustavnega sodišča)

Ustavno sodišče je sestavljeno iz devetih sodnikov, od katerih jih izvoli pet državni zbor, dva izvoli sodni svet in dva imenuje predsednik republike.

Predsednika ustavnega sodišča izvoli izmed sodnikov ustavnega sodišča na njihov predlog državni zbor za dobo treh let (VARIANTA: Sodnike ustavnega sodišča voli državni zbor na predlog predsednika republike).

Sodniki se izvolijo izmed priznanih pravnih strokovnjakov.

153. člen
(mandat sodnikov)

Sodniki ustavnega sodišča so izvoljeni oziroma imenovani za dobo devetih let tako, da se nikoli ne zamenja celotna sestava ustavnega sodišča. Ustavni sodniki ne morejo biti neposredno po izteku mandata ponovno izvoljeni.

154. člen
(nezdružljivost funkcije)

Funkcija sodnika ustavnega sodišča je nezdružljiva s funkcijami v zakonodajnih in izvršnih organih in v organih političnih strank in z drugimi funkcijami in dejavnostmi, ki so po ustavnem zakonu nezdružljive s sodniško funkcijo.

155. člen
(imuniteta)

Sodniki ustavnega sodišča uživajo enako imuniteto kot poslanci državnega zbora. O imuniteti odloča ustavno sodišče (VARIANTA: državni zbor).

156. člen
(postopek pred ustavnim sodiščem)

Postopek pred ustavnim sodiščem ureja ustavni zakon. Pravne posledice odločitve ustavnega sodišča in možnost suspenza akta zoper katerega je začel upravni spor določi ustavni zakon. Ustavno sodišče sprejema odločbe in sklepe z večino glasov vseh svojih članov, če ni za posamezne primere z ustavnim zakonom drugače določeno.

157. člen
(začetek postopka)

Vsakdo lahko da pobudo za oceno ustavnosti in zakonitosti. Zahtevo za oceno ustavnosti in zakonitosti pa lahko da predsednik republike, državni zbor, vlada, Vrhovno sodišče, Upravno sodišče, Računsko sodišče, Branilec človekovih pravic in lokalna skupnost v primerih iz četrte alineje 151. člena.

POSTOPEK ZA SPREMEMBO USTAVE

158. člen
(predlog za spremembo ustavo)

Predlog, da se začne postopek za spremembo ustave, lahko da predsednik republike, državni zbor, vlada ali četrtna (VARIANTA: petina) poslancev.

Predlog lahko da tudi najmanj petdesettisoč volilcev.

O predlogu odloči državni zbor z dvotretjinjsko večino navzočih poslancev.

Če predlog ni sprejet, enakega predloga ni mogoče uvrstiti na dnevni red državnega zbora prej kot v šestih mesecih. Če je bil zavržen predlog volilcev, se o njem odloči na referendumu.

Referendum se razpiše tudi o katerem koli predlogu iz prvega odstavka tega člena, ki v državnem zboru ni dobil potrebne večine glasov, če tako sklene državni zbor ali če to zahteva najmanj petdesettisoč volilcev.

Če je na referendumu predlog zavržen, ga ni mogoče ponoviti prej kot v enem letu po referendumu.

VARIANTA: Drugi in tretji stavek tega odstavka se črtata.

159. člen
(določitev osnutka)

Na podlagi sprejetega predloga državni zbor z večino glasov navzočih poslancev določi osnutek sprememb ustave in ga da v javno razpravo.

160. člen
(sprejem ustave)

Predlog sprememb ustave sprejme državni zbor z dvotretjinsko večino vseh poslancev.

Sprememba ustave začne veljati z razglasitvijo v državnem zboru.

161. člen
(razglasitev ustave po referendumu)

Državni zbor lahko sklene, da se sprejeta sprememba ustave razglasi šele, ko je na referendumu sprejeta z večino glasov volilcev, ki so glasovali (VARIANTA: Z večino volilcev, ki so oddali veljavne glasovnice).

Državni zbor mora sprejeto spremembo ustave dati na referendum, če to zahteva najmanj petdesettisoč volilcev najkasneje v dveh

mesecih po sprejetju. Sprememba ustave se razglasi šele po preteku tega roka oziroma ko je sprejeta na referendumu.

Če je v državnem zboru sprejeta nova ustava, je referendum obvezen. (VARIANTA: Ta odstavek se črta).

Če na referendumu sprememba ustave ali nova ustava ni sprejeta, enake ustavne spremembe ni mogoče predložiti državnemu zboru prej kot v enem letu po referendumu.

PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

162. člen (ustavni zakon)

Sprejme se ustavni zakon za izvedbo ustave, s katerim se uredi postopen prehod k uporabi določb te ustave.

Predlog ustavnega zakona določi komisija za ustavna vprašanja. Sprejmejo ga zbori Skupščine Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev. Ustavni zakon se sprejme in razglasi takoj po razglasitvi ustave.

Za spremembe in dopolnitve tega ustavnega zakona je pristojen državni zbor (VARIANTA: Skupščina Republike Slovenije).

163. člen (nastop veljavnosti ustave)

Ta ustava začne veljati z razglasitvijo na skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije, potem ko je bila potrjena na referendumu.

164. člen (ustavna osamosvojitev slovenske države)

Z razglasitvijo te ustave postane Slovenija samostojna država, ki (VARIANTA: besede "postane samostojna država, ki" se črtajo) v celoti prevzame nase izvrševanje vseh suverenih pravic, tudi tistih, katerih izvrševanje je prenesla na Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. (VARIANTNI PREDLOG: katerih izvrševanje je ob ustanovitvi federativne Jugoslavije ali kasneje prenesla nanjo.)

Način prevzema izvrševanja teh suverenih pravic se uredi z ustavnim zakonom za izvedbo ustave ter v skladu z njim z morebitno konfederalno pogodbo ali z drugimi meddržavnimi pogodbami.

R A Z L A G A

I. ZGRADBA USTAVE S TEMELJNIMI USTAVNIMI MODELI IN INSTITUTI

prof.dr.Tine Hribar:

PREAMBULA

Vsaka nova ustava praviloma izhaja iz ustavne tradicije in novih znamenj časa. Temu pravilu sledi s svojo preambulo tudi osnutek ustave Republike Slovenije.

Uvodni stavek, ki je z vidika novih znamenj časa najpomembnejši, postavlja na prvo mesto svetost življenja; ne le svetost človeškega življenja, marveč svetost življenja vseh živih bitij. To je v skladu z novim duhom časa, z novo duhovnostjo, ki vznikla na prelomu med moderno, se pravi antropocentrično in postantropocentrično oziroma postmoderno dobo. Na prelomu med dobo, ko se je imel človek kot subjekt za krono stvarstva, za gospodarja tako žive kot nežive narave in dobo, ko se bo človek dokončno zavedel svoje odvisnosti od narave, svoje povezanosti z vsemi živimi bitji.

Na ravni mednarodnih dokumentov se je ta zavest začela kazati že sredi sedemdesetih let. Claude Lévi-Strauss je v posebnem poročilu za francosko skupščino leta 1976 zapisal:

"Nobenega dvoma ni, da bi to, če bi francoski zakonodajalec v svoji opredelitvi svoboščin napravil odločilen korak naprej in človekovih pravic ne bi utemeljil na njegovi naravi moralnega bitja, temveč na naravi živega bitja, naši deželi prineslo nov ugled. V trenutku, ko se kakovost življenja in varovanja naravnega okolja pojavljata med najpomembnejšimi človeškimi potrebami, pa bi se morebiti to novo formuliranje načel politične filozofije v očeh sveta celo kazalo kot zametek nove deklaracije o pravicah. Upravičeno lahko rečemo, da družbene in mednarodne razmere zanjo nikakor niso neugodne, a začetne etape so tudi pripravile druge. Že zdaj lahko v javnem mnenju pričakujemo odziv, ki bi ga lahko primerjali s tistim, ki ga je izzvala Deklaracija o neodvisnosti iz leta 1776, Deklaracija o pravicah iz leta 1798 in 1793, saj danes bolje razumemo, da so njihova načela rabila predvsem zgodovinskim potrebam. Francija ima s sedanjimi projekti enkratno priložnost, da postavi človeške pravice na temelje, ki so bili razen v nekaj stoletjih na Zahodu, eksplicitno ali implicitno priznani povsod in zmerom."

Do istih sklepov kot Lévi-Strauss, a neodvisno od njega, je med drugimi prišel tudi slovenski pesnik Gregor Strniša:

"Očitno se v tem stoletju ne končuje le doba pozitivizma, temveč celotno veliko obdobje humanizma s svojim začetkom v renesansi, s humanističnim racionalizmom, razsvetljenstvom in pozitivizmom kot praviimi plodovi renesančne misli, pravzaprav se končuje skupaj s

svojim antropocentričnim pogledom na svet. V Človeka danes ni mogoče več zreti kot v krono stvarstva. Po stoletjih antropocentrizma bo prišla doba kozmocentrizma, v kateri bo človeška rasa zgolj komaj opazen, vendar enakovreden del celotnega Vesoljstva, neorganskega in organskega. Potemtakem je resnični pomen umetnosti za človekov nadaljni kulturni razvoj videti v tem, da ga opominja na enakovredne, individualne vrednosti tako neživih stvari kot živih bitij in človeka – kar je vsaka literarna stvaritev zmeraj počela, na primer tudi v obdobjih humanizma in renesanse, pa četudi se avtorji tega morda niti niso zavedali."

V najnovejšem času /1.avg. 1990/ smo v Delu/Znanje in razvoj lahko prebrali Saganov poziv, ki ga je na pobudo ameriškega znanstvenika Carla Sagana sprejel na januarskem zasedanju v Moskvi Svetovni forum dohovnih in parlamentarnih voditeljev. Izjava vsebuje tudi naslednji odstavek:

"Mnogi od znanstvenikov po svojih izkušnjah čutimo globoko občudovanje in spoštovanje do vesolja. Vemo, da s tistim kar imamo za sveto, navadno ravnamo bolj premišljeno in obzirno. Naš planetni dom naj velja za svetega. Prizadevanjem za zaščito in varovanje okolja vdihnimo pečat svetosti."

Svetost življenja je pred človekovo svobodo, kolikor svobodno razumemo iz avtonomnosti subjekta. Zato je to pojem, ki vsebuje ne samo pravice, ampak tudi dolžnosti, se pravi odgovornost. Odgovornost do narave in življenja. Ta odgovornost ima celo prednost pred pravicami. V tem kontekstu torej ne gre za običajno frazo o neločljivosti pravic in dolžnosti, kajti tu pravice niso v vlogi predpostavke, marveč so izvedene. Razmerje med dolžnostjo (dolgom) in pravicami ni poljubno, se ne dogaja kot dialektični feed-back znotraj krožnega procesa na isti ravni. Človek ni odgovoren samo zase, temveč za vsa živa bitja.

Morda komu beseda svetost ne bo všeč, ker jo ima za religiozno besedo. Vendar sama na sebi ni religiozna, kaj šele konfesionalna. Je prejš razlika med teizmom in ateizmom. To je beseda, ki je starejša od vseh religij in beseda, ki jo razume vsak človek. Prav zato je nenadomestljiva. Lahko jo sicer pojasnimo z besedami, kot so "nedotakljivost", "enakopravnost", "edinstvenost", itd., toda z njimi zajamemo le del pemske vesebine svetosti.

Druga sintagma, besedna zveza iz prvega stavka preambule je človekovo dostojanstvo, z njo je poudarjena človekova izjemnost. Človek je živo bitje, je bitje med bitji, vendar je tudi bitje s posebnostjo. Ni le naravno in družbeno, ampak tudi duhovno bitje. Po zahodnem izročilu oseba. Prav iz tega izhaja tudi njegova odgovornost za vsa živa bitja, odgovornost za svetost življenja. Na naslednji, višji ravni je to odgovornost do samega sebe, tudi do lastnega telesa. Na družbeni ravni pa je dolžnost države, da spoštuje, brani oziroma ščiti človekovo dostojanstvo, se pravi dostojanstvo človeka kot takega in v celoti: kot naravnega (telesnega), družbenega (občestvenega) in duhovnega (osebnostnega) bitja.

Drugače rečeno: na ravni človeka se svetost življenja izraža skozi človekovo dostojanstvo; oziroma: spoštovanje dostojanstva človeka pomeni spoštovanje človeka v njegovi troedini biti naravnega, družbenega in duhovnega bitja. Kot družbeno in zlasti duhovno bitje človek ni le v razmerju do svojega življenja, marveč tudi so svoje smrti. Pri človeku je svetost življenja zato neločljiva od posvečenosti mrtvih. Dostojanstvo človeka se ne nanaša le na žive, marveč tudi na mrtve ljudi.

Svetost življenja in dostojanstvo človeka sta predpostavki. Zaradi tega ne izhajamo iz njiju, marveč se ju zavedamo; in v tem smislu se začenja prvi stavek preambule z: zavežajoč se ... Ni naključje, da prav ta izraz uporabljata tudi Lévi-Strauss in Strniša. Predpostavk se zavedamo, iz postavk izhajamo.

Izhajamo namreč v preambuli nove slovenske ustave – iz treh temeljnih postavk.

Prva temeljna postavka so temeljne človekove pravice in državljanske svoboščine, ki izhajajo sicer iz narave človeka, a so bile izrecno formulirane šele v novoveški, moderni dobi. Svojo prvo ustavno potrditev so dobile v Deklaraciji pravic človeka in državljana, kakor jo je predlagal Maximilien Robespierre na začetku francoske revolucije. Na mednarodni ravni se je nekaj podobnega zgodilo s Splošno deklaracijo človekovih pravic, ki jo je 10. decembra 1948 razglasila generalna skupščina OZN. Potem je bilo sprejetih še več izjav, med njimi (evropska) Konvencija za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin, itn.

Druga temeljna postavka je pravica vsakega naroda do samoodločbe, ki jo lahko dokumentiramo z (ameriško) Deklaracijo o neodvisnosti iz leta 1776. Tudi pri tej pravici gre torej za razliko med naravnim in pozitivnim, formuliranim pravom. In gre za moderen, novoveški pojav. Zato je tudi poudarek na samoodločbi, ki na ravni naroda verificira pravico novoveškega človeka kot subjekta do avtonomnosti. Nekateri novejši mednarodni dokumenti navajajo poleg pravice do samoodločbe tudi pravico do obstoja, domovine, miru in samostojnega razvoja. Vendar takšno naštevanje, ki meša formalna in vsebinska določila, ne spada v preambulo. Poleg tega pojem samoodločbe navedene dodatne pravice že vključuje oziroma predpostavlja, seveda na pravno formalni ravni, ki pa je z ustavnega vidika seveda odločilna. Tako samoodločba vključuje obstoj in samostojnost naroda, zagotovila naj bi tudi samostojen razvoj. Mir je predpostavljen, sicer s pravico do samoodločbe ne bi bilo nič; vojna je samo znak krnjenja te pravice. Tudi pravica do domovine že izhaja iz neke negativitete; vsak narod je na nekem kraju, ima svojo domovino, če je nima (kar se je zgodilo z Judi), to pomeni, da so ga pregnali, da se mu je zgodila temeljna krivica (kar se danes dogaja Palestincem).

Človekove pravice, državljanske svoboščine in pravica naroda do samoodločbe spadajo med načelna izhodišča. Imajo metaempirično veljavo. Temeljno zgodovinsko dejstvo, da smo Slovenci z lastnimi močmi izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost, je empiričen podatek. Empiričen dokaz, da smo zmožni nacionalne suverenosti, ki nam sicer kot narodu pripada po naravnem pravu. Da smo na tisti stopnji zgodovinskega razvoja, ko

se kot narod z lastno državo lahko zenačimo z drugimi nacijami in si z ustavo, ki si jo postavljamo pravno zavarujemo suverenost v polnem pomenu besede. Ter si hkrati javno naložimo odgovornost zanjo.

Nacionalna suverenost ni sama sebi namen; je cilj, dokler ni popolna, toda obenem porok nadaljnjega razvoja slovenskega naroda in Slovenije.

Delitev na kulturni, ekonomski, politični in socialni razvoj sledi členitvi družbe na štiri nosilne sisteme, ki izhajajo iz moderne systemske teorije. Razmerje med delnimi sistemi je interpentarcijsko, kar pomeni, da nobeden izmed njih nima vrhovne vloge, tako da bi bili preostali trije zgolj v vlogi podsistemov. Kljub temu je na prvem mestu navedena kultura, ker iz nje izhaja temeljna in hkrati obča orientacija. Ekonomski sistem je naslednji zaradi tega, ker zagotavlja preživetje družbe. Politični sistem, vključno z ustavo, zagotavlja prek urejanja razmerij med drugimi delnimi sistemi reproduciranje družbe. Socialni razvoj v okviru socialnega sistema pomeni konkretno uresničevanje človekovih pravic in svoboščin.

Dediščina, pri čemer gre tako za naravno kot kulturno dediščino, je navedena iz dveh razlogov. Prvi se nanaša na kontekst, ki smo ga izpostavili v zvezi s svetostjo življenja in dostojanstvom človeka; človek mora naravo zaščititi pred samim seboj, upoštevati pravico okolja. Okolje je navsezadnje naša domovina in naravna dediščina slovenskega naroda ni samo okolje, marveč smo to tudi vsi živi Slovenci, s svojo zunanjo in notranjo naravo. Drugi razlog se nanaša na priseljence, na goste in vse tiste, s katerimi se Slovenci povezujemo pri zagotavljanju kulturnega, ekonomskega, političnega in socialnega razvoja. Tokrat je poudarek na kulturni dediščini. Vsekakor je naloga Republike Slovenije, da skrbi tako za dediščino slovenskega naroda kot za dediščino narodnih manjšin in etničnih skupin. Po svojih močeh in v okvirih, ki jih določajo mednarodne listine, pa Republika Slovenija skrbi tudi za Slovence in slovensko dediščino zunaj njenih meja. O tem govorijo Splošne določbe ustave Republike Slovenije.

prof.dr.Tine Hribar:

OBRAZLOŽITEV SPLOŠNIH DOLOČB

Ustava je temeljni zakon države. S tega vidika so vse določbe v ustavi temeljne določbe. Zato v ustavi nima smisla razlikovati med temeljnimi in drugimi določbami. Pač pa je smiselna razlika med splošnimi določbami, ki se nanašajo na državo kot tako in v celoti in drugimi, posebnimi določbami, ki se nanašajo na dele države oziroma na njene posamične funkcije.

Splošne določbe - za razliko od preambule - že spadajo v normativni del ustave. Določajo, kakšna je, mora po tej ustavi biti država.

1. Tako je v 1. členu zapisano, da je Republika Slovenija (Slovenija je torej republika, ne pa kaka druga državnostna oblika, na primer monarhija) suverena država, ki temelji na neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe. S tem je konkretizirana temeljna, trajna pravica vsakega naroda do samoodločbe, na katero se sklicuje preambula. Neodtujljivost pomeni, da te pravice narodu nikoli nihče ne sme odvzeti. Da ta pravica nikoli ne zastara in da zato narod z njo razpolaga vsak čas. Samo od njega je odvisno, ali hoče živeti povsem samostojno in neodvisno, ali pa se želi združiti s kakim drugim narodom v zvezo držav oziroma se odcepiti od takšne zveze držav. Ali hoče ali pa noče ostati v zvezni državi. S splošno določbo, da je Republika Slovenija suverena država, je povedano, da smo se odločili za svojo lastno državo in da zato ne pride nobena zvezna država, nobena federacija več v poštev. Suverena država dopušča vključitev kvečjemu v zvezo držav, se pravi v konfederacijo. Najčistejša oblika pa je seveda povsem suverena država, država, ki lahko postane enakopravna članica Organizacije združenih narodov (nacij).

Narod, ki si je upal izoblikovati suvereno državo, postane nacija v modernem pomenu besede, se pravi subjekt notranjepolitične ureditve in subjekt zunanje političnih odnosov. Dokler Slovenci še nimamo (še nismo imeli) svoje države, nismo nacija. Nimamo nacionalne suverenosti. Šele suverena država zagotovi narodu nacionalno suverenost. Narod, ki nima suverene države, nima vrhovne oblasti; narod, ki ima suvereno državo, pa nima nobene (višje) oblasti nad seboj. Zato ima le svojo ustavo in ni podrejen nobeni drugi ustavi. Morebitna konfederativna pogodba, pogodba suverenih držav o vstopu v zvezo držav zato ne more imeti statusa ustave. Le v suvereni državi je torej moč reči: narod si bo pisal sodbo sam. Govoriti o tem, da si bo narod pisal sodbo sam, obenem pa pristajati na federacijo, na zvezno državo nad narodom, je prevara oziroma samoprevara.

Vse to pomeni, da si šele s pričujočo ustavo zagotavljamo, namreč na ustavnopravni ravni, slovensko nacionalno suverenost.

2. Republika Slovenija je suverena država slovenskega naroda. Slovenski narod je izvirni pobudnik in temeljni nosilec svoje nacionalne suverenosti oziroma državne suverenosti Republike Slovenije. Vendar v Sloveniji ne živijo samo Slovenci. Vsem ljudem pa pripadajo, kakor je razvidno iz preambule, temeljne človekove pravice in (državlanske) svoboščine. Zato Republika Slovenija ne more biti država le slovenskega naroda, marveč je država vseh ljudi v njej. Seveda ne vsakogar, kogar po naključju zanese v našo domovino, marveč tistih, ki so si pridobili slovensko državljanstvo. Vsem ljudem ne glede na njihovo državljanstvo pripadajo v Republiki Sloveniji temeljne človekove pravice, temeljne državljanske pravice oziroma svoboščine ne pa le njenim državljanom.
3. To, da ima v Republiki Sloveniji oblast ljudstvo, pomeni, da oblasti nima kak posameznik ali kaka skupina ljudi, marveč jo

imajo vsi ljudje. Prav to pomeni tudi izraz republika (res publica). Svojo oblast izvaja ljudstvo neposredno, na referendumu oziroma plebiscitu, ko odloča kar samo in ne šele prek predstavnikov, posrednikov, kot so poslanci. Na volitvah pa ljudstvo voli svoje predstavnike, ki bodo njegovo oblast potem zastopali, kar pomeni, da ljudstvo svojo oblast izvaja prek njih, posredno.

V moderni dobi oblast ljudstva ni neka obča ljudska oblast, temveč se deli na tri posebne oblasti: na zakonodajno, izvršno in sodno oblast. Ta delitev preprečuje absolutizacijo in s tem možnost zlorabe oblasti. Zakonodajalec (tisti, ki postavlja zakone) ne more biti isti kakor tisti, ki izvršuje te zakone, deluje po njih. Od obeh pa se mora razlikovati tisti, ki nadzoruje postavljanje in izvrševanje zakonov, seveda ne po lastni volji, temveč v skladu z ustavo.

4. Medtem ko prvi trije členi določajo ustroj Republike Slovenije, se četrti nanaša na njegove glavne, najpomembnejše naloge. Te na normativni ravni zajemajo temeljna napotila iz preambule, obenem pa vključujejo dodatne zelo pomembne dolžnosti, kot je skrb za Slovence, za slovensko občestvo, zunaj meja Republike Slovenije (za slovenske narodne manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, za zdomce oziroma izseljence po vsem svetu) varovanje pravic italijanske manjšine in madžarske manjšine pri nas, varovanje pravic etničnih skupin (Romov ...), itn.
5. Republika Slovenija želi postati enakopraven član (subjekt) mednarodnih odnosov. Zato je normalno, da se zavezuje spoštovati načela mednarodnega prava. Ta načela ne krnijo suverenost države, marveč jo krepijo. Saj se je avtonomno sama odločila zanje. Tako kakor se posameznik, človek kot subjekt morale avtonomno odloči za spoštovanje moralnega Zakona, kantovsko rečeno, kategoričnega imperativa. In kakor se posameznik lahko odreče moralnemu Zakonu in s tem na avtonomen način uveljavi svojo samovoljo, tako lahko stori glede načel mednarodnega prava tudi suverena država. Seveda pa s tem nase prevzame tudi vse posledice. Torej je v celoti odgovorna za svoja dejanja, za svoje postopke.
6. S predhodnim členom se Republika Slovenija obvezuje kot subjekt mednarodnih odnosov, odnosov med državami. S tem členom pa aplicira splošno veljavna načela mednarodnega prava, zapisana v mednarodnih pogodbah, na svoji lastni pravni red, na svoje zakone, itd. To je poudarjeno z določbo, da državni organi, na primer sodišča, uporabljajo objavljene mednarodne pogodbe, v njih zapisana načela, neposredno. Se pravi, v primeru nejasnosti imajo ta načela prednost pred domačimi zakoni, predpisi in sklepi. Če postane Republika Slovenija članica OZN, se na primer predpostavlja, da bo njena Ustava v skladu z Ustanovno listino OZN; kolikor pa bi se morda pokazalo, da je kak člen Ustave neusklajen z Ustanovno listino OZN, ima ta listina prednost pred ustavo. Oblikovalci členov ustave Republike Slovenije so seveda že vnaprej pazili, da bi bila v skladu z Ustanovno listino OZN in drugimi dokumenti mednarodnega prava.

7. Glede zastave, himne in grba kaže, da je najmanj nejasnosti v zvezi s himno, saj v glavnem obstaja soglasje, da je to Zdravljica. Največ nejasnosti je glede grba. Vendar oboje, tako himno kot grb, lahko predpiše šele zakon, tako da so podrobnejša določila o njima iz ustave lahko izpuščena. Drugače ja z zastavo. Glede njene osnove, da gre namreč za belo-modro-rdečo zastavo s tremi enakimi vodoravnimi polji, ni pomembnejših nesoglasij.

Obstaja pa vprašanje dodatnega simbola. Ali naj bo zastava brez dodatnega simbola, ali naj dodatni simbol predstavlja takšna ali drugačna zvezda, lipov list, znamenje triglava ali kaj drugega, o tem naj odloči javna razprava o osnutku ustave Republike Slovenije. Odločili bodo seveda poslanci ob sprejemanju predloga ustave, toda na podlagi javne razprave.

8. O tem, da je glavno mesto Republike Slovenije Ljubljana, obstaja splošno soglasje in dodatna pojasnila zato niso potrebna.
9. Uradni jezik v Republiki Sloveniji je slovenščina, tj. slovenski jezik. To je izhodiščno načelo. Izjemi sta italijanščina in madžarščina, ki tudi veljata kot uradni jezik, a le na območju, kjer živi ali italijanska ali madžarska narodna manjšina. Poleg slovenščine, italijanščine in madžarščine v Republiki Sloveniji ni torej nobenega drugega uradnega jezika.
10. Podrobnejša določila o državljanstvu Republike Slovenije so prenešena na zakon. Zakon bo predpisal, kdo ima slovensko državljanstvo, kako se ga pridobi in kdaj se ga izgubi. V njem bo tudi razrešeno vprašanje dvojnega državljanstva, ki si ga želi vrsta Slovencev po svetu, zlasti tistih zdomcev, ki so morali zapustiti Slovenijo po drugi svetovni vojni.
11. Tujci so ljudje, ki nimajo slovenskega državljanstva. Prav zato je vprašanje državljanstva tako zelo pomembno za ljudi slovenskega porekla, ki se imajo za Slovence in so Slovenci, a zaradi tega, ker nimajo slovenskega državljanstva, veljajo za tujce. Ti imajo vse človekove pravice, nimajo pa (vseh) državljanskih pravic oziroma svoboščin. Zakoni bodo določili, katere državljanske pravice oziroma svoboščine imajo tujci kljub temu, da niso slovenski državljani, zato je v členu govor o tem, da imajo tujci vse pravice, razen tistih, ki jih imajo po ustavi in zakonu samo državljani.
12. S tem členom o lokalni samoupravi je načrtana meja med državno upravo in lokalno samoupravo, ki jo bo posebej določil ustrezni zakon. Vse upravne in izvršilne zadeve, ki so v pristojnosti republike, opravljajo ministrstva, neposredno ali pa prek teritorialnih izpostav, po administrativnih enotah. Te niso nujno enake za vse upravne zadeve, torej so lahko različne glede na naravo posameznih upravnih zadev. Lokalna samouprava praviloma ne upravlja splošnih upravnih zadev za republiko, torej jih upravlja samo v posebej dogovorjenih primerih. V takem primeru ji mora

republika (država) zagotoviti sredstva za te dejavnosti iz svojega proračuna.

Lokalna samouprava je del javne samouprave, ki predstavlja prvotno in od države starejšo obliko družbenega sožitja. Družbena ureditev, ki naj spoštuje oziroma zagotavlja temeljne človekove pravice in državljanske svoboščine, zato lokalne samouprave ne sme podrediti državni regulativi. To pomeni, da občina kot nosilec lokalne samouprave ni enota decentralizirane državne oblasti, marveč samoupravna enota. Tako občina praviloma nastopa v dvojni vlogi, kot enota države in kot samoupravna enota. Dinamika razvoja prenaša mnoga področja, ki so bila tradicionalno del lokalne samouprave, na višje sistemske ravni v državni strukturi, a tudi obratno, mnoga doslej klasična državna področja se selijo na nižje sistemske ravni, prevzema jih lokalna samouprava. Lokalna samouprava pozna seveda tudi samoupravne enote, ki so manjše od občine in samoupravne enote, ki so večje od občine.

prof.dr. Anton Perenič:

PRAVICE, SVOBOŠČINE IN DOLŽNOSTI ČLOVEKA IN DRŽAVLJANA

Poglavje o pravicah, svoboščinah in dolžnostih človeka in državljana je oblikovano tako, da so v njem upoštevane bistvene prvine, ki jih je za ustavno ureditev pravic opredelil Predlog predsedstva Republike Slovenije, da se začne postopek za sprejem ustave Republike Slovenije (glej 3.t. II. razdelka predloga). Z umestitvijo tega poglavja neposredno za preambulo ter splošnimi določbami je uresničeno spoznanje (izrecno izraženo tako v preambuli kot tudi v splošnih določbah), da imajo človekove pravice v ustavni ureditvi prednostno in osrednjo vlogo.

Pri oblikovanju določb o posameznih pravicah izhaja osnutek iz ugotovitve, da so človekove pravice v 20. stoletju dobile univerzalen ter splošno zavezujoč pomen, ki je jasno opredeljen v najpomembnejših univerzalnih mednarodnih dokumentih (kot so Splošna deklaracija o človekovih pravicah, pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, pakt o državljanskih in političnih pravicah ter drugi pomembni mednarodni dokumenti), kot tudi v najpomembnejših evropskih in izvenevropskih regionalnih aktih o varstvu človekovih pravic (kot so na primer Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Ameriška konvencija o človekovih pravicah, Sklepna Helsinška Listina, Evropska socialna listina itn.). Z njimi so (kljub nekaterim razlikam v pogledu njihove pravne obveznosti) oblikovani temeljni standardi sodobne civilizacije za urejanje in varovanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, ki jih je nedopustno kakorkoli zniževati ali omejevat s sklicevanjem na kulturni relativizem posamezne državno urejene družbene skupnosti.

Poleg izhodišč za oblikovanje nove slovenske ustave, izraženega v preambuli, velja opozoriti tudi poudarjanje pomena človekovih pravic v splošnih določbah, tako na temeljno nalogo Republike, da varuje človekove pravice ter razvija pravno in socialno državo,

ter na določbo v odnosu med mednarodnimi pogodbami in splošnoveljavnimi načeli mednarodnega prava ter domačim pravnim sistemom, saj omogoča uresničevanje omenjenega spoznanja o dolžnosti spoštovanja univerzalnih standardov na področju urejanja in varovanja človekovih pravic.

Samo poglavje o človekovih pravicah izhaja iz že dosežene ravnine urejanja človekovih pravic v veljavni ustavi (ki je bila z zadnjimi amandmaji prav na tem področju pomembno dopolnjena), toda ob skrbni presoji v kolikšni meri se dosedanja ureditev sklada z mednarodnimi standardi. Osnutek poskuša biti prav v tem poglavju čimbolj izčrpen in ponekod tudi podroben, če pomen in narava posamezne pravice terjata tako določanje. Osnutek pa tudi v tem poglavju upošteva utemeljeno zahtevo, naj bo nova ustava jasen ter razumno dolg pravni akt, ki naj s svojo stabilnostjo, podprto z ustvarjalno, a temeljnim pravnim vrednotam vselej zavezano razlago ustavnih določb, omogoča razvijanje sodobnega in učinkovitega pravnega sistema.

Pri oblikovanju posameznih določb v tem poglavju je upoštevan dosednji način normativnega izražanja, kot je uveljavljen v naši pravni kulturi, ob skrbnem preverjanju, kje je potrebno vnesti normativne prvine iz mednarodnih aktov o človekovih pravicah, ker so bile le-te doslej premalo upošteevane ali sploh zanemarjene. Vselej pa ohranja tiste jezikovne značilnosti, ki ustrezajo ustaljenemu domačemu pravnemu izrazoslovju, očiščenemu nepotrebnih ideoloških primesi.

Kot splošno značilnost tega poglavja, velja omeniti, da poleg že doslej uveljavljenega načela, da je mogoče izvrševati pravice neposredno po ustavi (pri čemer je zakonu prepuščeno z izrecno ustavno določbo zgolj urejanje načina izvrševanja pravic), uvaža tudi mednarodno sprejet standard za izjemno razveljavitev (suspens) pravic v primeru, kadar splošna in izjemna nevarnost ogroža obstoj države, z vsemi postopkovnimi in vsebinskimi omejitvami take razveljavitve. S tem odpravlja splošno klavzulo o možnosti zakonskega omejevanja človekovih pravic ter dopušča tako omejevanje samo v izrecno ter zelo restriktivno določenih primerih, ob hkratnem taksativnem navajanju kriterijev takega omejevanja. Še posebej podrobne so določbe o varstvu človekove svobode ter njegovih pravic v kazenskem ter drugih pravnovarstvenih postopkih. Pri določanju možnosti odvzema prostosti ohranja osnutek tisto ureditev, ki je bila doslej uveljavljena v slovenski ustavi (in pomeni v primeri z mednarodno ureditvijo, zlasti natančnejšo omejitev trajanja pripora), pri procesnih garancijah v sodnih postopkih pa povzema določbe, ki so uveljavljanje v univerzalnih in regionalnih aktih o osebnih pravicah. Posebej je poudarjeno spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva ter prepoved uporabe nasilja ter ponižujočega in nečloveškega ravnanja in kaznovanja.

Pri sodnem varstvu pravic je pomembna novost pravica do "naravnega" sodnika (se pravi pravica, da o posameznikovi zadevi odloča z zakonom ter sodnim redom vnaprej določen sodnik), ki ob drugih jamstvih sodnega odločanja povečuje kakovost tega odločanja.

Pri varovanju človekovega zasebnega in družinskega življenja je posebej poudarjeno celovito varovanje vseh pravic osebnosti, ne glede na to, ali so z ustavo izrecno urejene. Celovito podobo so dobile tudi temeljne politične pravice in svoboščine, s predvidevanjem zgolj tistih možnosti njihovega zakonskega omejevanja, ki so neizogibne za zavarovanje javnega reda in zdravja ter za zagotovitev nacionalne in javne varnosti.

K prizadevanjem za čimbolj učinkovito in razvejano varstvo človekovih pravic je prišteti tudi tiste določbe osnutka, ki poskušajo zagotoviti ustrezno neodvisnost in strokovnost sodnikov; z uvajanjem pravice posameznikov, da zahtevajo varstvo svojih pravic tudi v postopku pred ustavnim sodiščem ter z možnostjo ustanovitve branilca človekovih pravic ali njemu podobnega organa.

doc.dr.France Grad in mag. Tone Jerovšek:

EKONOMSKA IN SOCIALNA RAZMERJA

V tem poglavju so obravnavana temeljna ekonomska in socialna razmerja, ki predstavljajo gospodarsko podlago in ureditev socialnih razmerij v republiki.

Temeljni komponenti tega sistema sta delo in lastnina. Delo je poudarjeno kot vrednota, ki ji država zagotavlja posebno zakonsko varstvo hkrati pa opredeljuje tudi varstvo lastnine in njene temeljne funkcije, pri čemer izhaja iz principa, da je lastninska pravica zagotovljena vsem njenim nosilcem, da pa mora služiti splošnim družbenim ciljem, zaradi česar je tudi ni mogoče zlorabljeni v namene, ki bi bili nasprotni tem ciljem. Pri tem razlikuje pravico do lastnine državljanov in tujcev.

Poleg zasebne lastnine, ki zajema individualno, skupno, združno, ureja ustava tudi javno lastnino, ki zajema državno lastnino, lastnino lokalnih skupnosti in javno dobro. Javno dobro predstavlja tisti del javne lastnine, ki je v splošni rabi in služi vsem ljudem ter naravna bogastva, vse skupaj pa spada pod poseben zakonski režim varstva. Poseganje v lastnino ni dopustno razen ko je to potrebno zaradi javnih koristi, pri čemer ustava terja, da se v primeru razlastitve zagotovi poln denarni ekvivalent odvzeti vrednosti, ki v bistvu predstavlja tržno vrednost take nepremičnine.

Posebno varstvo je posvečeno rabi in varstvu kmetjskih in drugih zemljišč. Ustava sicer ne dovoljuje poseganja v to sfero, razen ko gre za zagotovitev funkcionalne rabe teh zemljišč. Z ustavo je republika posebej zadolžena, da skrbi za razvoj in ohranjanje družinskih kmetij ter kmetijstva na gorskih in hribovitih območjih.

Zdravo življensko okolje je ena temeljnih ustavnih vrednot, ki ga ni mogoče zagotoviti v celoti takoj, vendar pa je republika z ustavo posebej zadolžena, da skrbi za ustvarjanje vseh pogojev za ohranjanje zdravega življenskega okolja, zaradi česar lahko z zakonom določi posebne pogoje pod katerimi se lahko opravljajo

določene gospodarske in druge dejavnosti, ki so lahko nevarne za okolje. Kriterij rabe oziroma poseganja v okolje je opredeljen že z ustavo, dovoljuje pa le takšno rabo, ki ne predstavlja rušenja naravnega ravnovesja.

Temelj gospodarske prosperitete družbe je zasebna svobodna pobuda, ki je lahko omejena samo z razlogi nacionalne koristi in posebej zavarovanim koristim človeka ter narave. Ustavno je državi pridržana pravica, da na nekaterih vitalnih področjih funkcioniranja javne sfere z zakonom predvidi področja, kjer lahko samo ona ustanavlja podjetja. Ustava izhaja iz principa, da so nosilci lastnine tudi upravljalci podjetij, dopušča pa tudi udeležbo delavcev pri opravljanju podjetij.

V tem poglavju so urejene tudi nekatere pravice, ki so povezane z delom (svobodna izbira poklica in zaposlitve, dostopnost delovnega mesta, pravica do dela in varstvo pri delu).

Sindikalno organiziranje je svobodno, zakonsko ga ni mogoče urejati razen pogojev za registracijo. Stavka je ustavno priznana pravica delavcev, s tem da lahko zakon predpiše način njenega izvajanja.

Ustava priznava državljanom pravico do primerne stanovanja, vendar stanovanjske pravice neposredno ne zagotavlja, pač pa je republika zadolžena ustvarjati pogoje za uresničevanje te pravice.

Sistem javnih financ je temeljni element za zagotavljanje materialne podlage za delovanje države in celotnega javnega sektorja. Ustava opredeljuje sistem zbiranja sredstev za javno porabo preko davkov in drugih davščin, sistem usmerjanja sredstev preko proračuna ter javno kontrolo nad državno in javno porabo sredstev namenjenih za javne potrebe. Funkcijo javne kontrole opravlja Računsko sodišče, Narodna banka pa skrbi za usklajeno funkcioniranje denarnega sistema republike.

DRŽAVNA UREDITEV

Osnutek nove ustave pri določanju državne ureditve izhaja zlasti iz naslednjih načel:

- sodelovanje državljanov pri državni oblasti neposredno (zlasti prek referendumov) in posredno prek volitev državnega zbora in nekaterih drugih organov.
- delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno;
- parlamentarni sistem;
- dosledna vezanost državnih organov na ustavo in zakon;
- vloga ustavnega sodstva pri zagotavljanju ustavnosti in zakonitosti;
- neodvisnost sodstva in trajnost sodne funkcije;
- lokalna samouprava in decentralizacija državne oblasti;

Zakonodajno funkcijo opravlja državni zbor kot enodomno predstavniško telo. Državni zbor se voli za štiri leta, volijo pa

ga neposredno vsi državljani republike, ki imajo volilno pravico. Zakon bo določil, kdo ne more biti izvoljen za poslanca ter primere nezdružljivosti funkcije poslanca z drugimi funkcijami. Ob tem se v varianti predlaga tudi, da bi ustava posebej določila, da so poslanci predstavniki vsega ljudstva, zaradi česar niso vezani na nobena navodila, temveč le na lastno prepričanje. Predlagana je tudi varianta, po kateri je lahko poslanec tudi odpoklican. Osnutek predvideva tudi imuniteto poslancev.

Državni zbor dela praviloma na rednih sejah, ki naj bi bile le nekajkrat na leto, zato pa naj bi trajale dalj časa, lahko tudi po več mesec skupaj. Takšen način zasedanja zbora omogoča normalno parlamentarno delo, seveda pa zahteva, da se poslanec v polni meri posveti temu opravilu, zato mu mora biti to redna poklicna dejavnost, za katero je tudi plačan. Kdaj bodo redna zasedanja, bo odločil sam državni zbor in sicer na svoji prvi redni seji. Redna zasedanja sklicuje predsednik državnega zbora. Državni zbor se lahko skliče tudi na izredno zasedanje, ki naj bi bilo namenjeno le nujnim zadevam, o katerih je treba odločiti takoj in zato ni mogoče čakati na redno zasedanje. Državni zbor skliče na izredno zasedanje predsednik Republike in sicer na lastno pobudo ali na zahtevo najmanj četrtnine poslancev. Podrobneje določi zbor način svojega dela s poslovnikom, ki ga sprejme najmanj z dvo tretjinsko večino navzočih poslancev, torej z zahtevnejšo večino kot zakone.

Zakone in druge odločitve sprejema zbor praviloma z večino glasov navzočih poslancev, vendar pa lahko veljavno sklepa le, če je na seji navzoča večina poslancev. Zakon lahko predloži zboru v sprejem vlada, pa tudi vsak poslanec v zboru. Pomembno pa je zlasti, da lahko predlaga sprejem zakona tudi najmanj 20 volilcev, kar vnaša v zakonodajni postopek možnost neposredne udeležbe državljanov že v fazi zakonske iniciative. Zakonski predlog mora še pred odločanjem v državnem zboru proučiti pristojna komisija zbora, ki ga skupaj s svojim poročilom predloži zboru. Ta ga obravnava najprej po posameznih členih, za tem pa še v celoti. Sicer pa se zakon praviloma sprejema v več faznem postopku, vendar pa lahko poslovnik določi, da se zakon izjemoma lahko sprejme tudi po skrajšanem postopku. Tak postopek naj bi se uporabljal predvsem kadar bo šlo za nujne zadeve, o katerih je treba odločiti čimprej ali pa za manj pomembne in enostavnejše zadeve, ki ne terjajo redne procedure. Za demokratičnost zakonodajnega postopka je nadvse pomembno, da je predviden tudi sprejem zakona ali druge odločitve z referendumom. O uvedbi referenduma odloči sam državni zbor, vendar ga je dolžan razpisati, če to zahtevajo volilci. V vsakem primeru pa je državni zbor vezan na izid referenduma. Pri tem bi kazalo tudi razmisliti, ali bi bilo potrebno že v ustavi določiti rok, v katerem je zbor vezan na izid referenduma.

Zakone razglašča predsednik Republike, pri čemer pa lahko še pred razglasitvijo zahteva, da državni zbor še enkrat razpravlja o zakonu. S tem je dana šefu države priložnost, da opozori zbor na morebitne nepravilne ali pomanjkljive odločitve. Toda, če zbor njegovega opozorila ne sprejme, velja odločitev zbora, kajti če zbor ponovno enako odloči, je predsednik dolžan razglasiti zakon.

Poleg navadnih zakonov se lahko na določenih področjih sprejmejo tudi posebni ustavni zakoni. Ti naj bi urejali samo nekatera najpomembnejša vprašanja ustavnega značaja, zlasti na področju varstva človekovih pravic in svoboščin, volilnega sistema, lokalne samouprave, itd. Ker naj bi tak zakon urejal zadeve ustavnega pomena, se sprejema po zahtevnejšem postopku kot navaden zakon, tako da je sprejet, če zanj glasuje najmanj dve tretjini navzočih poslancev.

Poleg drugih funkcij državnega zbora je pomembno tudi, da lahko odredi preiskave o zadevah javnega pomena in v ta namen imenuje tudi posebne komisije.

Funkcijo šefa države po osnutku opravlja predsednik Republike, ki naj bi se izvolil neposredno, po variantnem predlogu pa naj bi ga volil državni zbor. V vsakem primeru naj bi bil izvoljen za dobo petih let in to največ dvakrat zapored. Za predsednika bi bil lahko izvoljen samo državljan Slovenije, ki je star najmanj 35 let. Zaradi pomembnosti njegove funkcije, ustava posebej ureja tudi, v katerih primerih in katere osebe lahko nadomeščajo predsednika Republike, kadar ta ne more opravljati svojih funkcij. Namesto predsednika Republike lahko v času njegove zadržanosti začasno opravlja njegovo funkcijo predsednik državnega zbora, če je pa tudi ta zadržan, pa predsednik Ustavnega sodišča. To velja tudi v primeru, če mesto predsednika začasno ni zasedeno iz drugih razlogov (npr. zaradi trajne zadržanosti, smrti, odstopa itd.).

Kot šef države predsednik Republike predstavlja Republiko Slovenijo in njeno (nacionalno) enotnost. V tem svojstvu opravlja vrsto nalog, ki se nanašajo na meddržavne odnose kot tudi na odnose med organi državne oblasti v Republiki. Tako zlasti postavlja in odpoklicuje veleposlanike in poslanike ter sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov, imenuje nekatere državne funkcionarje, daje državnemu zboru mnenja o posameznih vprašanjih iz njegove pristojnosti, itd. Predsednik Republike tudi razpusti (po variantnem predlogu lahko razpusti) državni zbor in sicer na predlog predsednika vlade (po varianti pa tudi na predlog samega državnega zbora). Izredno pomembna funkcija predsednika Republike je tudi, da je vrhovni poveljnik njenih oboroženih sil. Funkcija predsednika Republike je tako pomembna, da je nezdružljiva z upravljanjem vsake druge javne funkcije ali poklica.

Posebno odgovorna naloga predsednika Republike je, da ima pravico v izrednih razmerah ali v vojni izdajati uredbe z zakonsko močjo, s katerimi lahko tudi izjemoma omeji posamezne ustavne pravice in svoboščine. Take uredbe pa lahko izdaja samo, če se državni zbor ne more sestati ali sicer opravljati svojih nalog.

Predsednik Republike nima imunitete, ki bi ga varovala pred kazensko odgovornostjo. Pač pa je politično odgovoren za svoje delo. Le če predsednik Republike pri opravljanju svoje funkcije huje krši ustavo ali zakon, ga lahko državni zbor obtoži, Ustavno sodišče pa mu lahko odvzame funkcijo, če je obtožba utemeljena.

prof.dr.Peter Jambrek:

USTAVNA IZVEDBA NAČELA DELITVE OBLASTI

Ena od bistvenih novosti delovnega osnutka slovenske ustave v primerjavi z dosedanjo (1974) ustavo je prehod od načela enotnosti oblasti na načelo delitve oblasti. Enotno oblast je po dosedanji ustavni ureditvi predstavljala skupščina (parlament), ki ji je (bila) vlada (izvršni svet) podrejena in politično odgovorna. Podobno je (bilo) tudi sodstvo v načelu odvisno od predstavniškega telesa (skupščine). Načelo enotnosti oblasti operacionalizira torej skupščinski sistem.

Sedanji delovni osnutek slovenske ustave izhaja nasprotno od načela delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno.

V svetu obstojijo številne konkretne ustavne izvedbe tega načela. Vendar vsaka predstavlja posebno kombinacijo prvin dveh "čistih" modelov: predsedniškega in parlamentarnega.

V predsedniškem sistemu (katerega značilni predstavnik je ustavna ureditev ZDA) so glavne tri veje državne oblasti med seboj ločene in neodvisne. Zakonodajno oblast izvaja parlament, izvršno predsednik (ki opravlja hkrati funkcije predsednika vlade in šefa države), sodno pa sodišča (s poudarjeno vlogo Vrhovnega sodišča v ZDA). Legitimnost vsake od treh vej oblasti izvira neposredno od temelja suverenosti, to je od ljudstva. Tako sta predsednik in parlament voljena neposredno (oziroma preko posebnega elektorskega sistema), sodniki pa različno. Vendar pa tudi v primerih, ko sodnike imenuje kak drug organ države slednjim različni mehanizmi (vpliv na financiranje, stalnost sodniške funkcije, in dr.) dajejo visoko stopnjo neodvisnosti. Predsedniški sistem predstavlja najbolj dosledno izvedbo načela delitve oblasti, vzpostavlja pa tudi zapleten sistem vzajmne kontrole sicer neodvisnih zakonodajnih, izvršilnih in sodnih organov ("checks and balances").

Parlamentarni sistem (katerega klasično izvedbo predstavlja britanska ustavna ureditev) pa predpostavlja sicer posebne nosilce posameznih vej oblasti, ki pa med seboj sodelujejo in so vzajemno odvisne. Tako vlada za svoje delo odgovarja parlamentu, ki jo voli, zato pa ga lahko tudi razpusti, če so izpolnjeni določeni pogoji.

Večina ustavnih ureditev v svetu prevzema enega od bobeh modelov in ga kombinira z določenimi prvini drugega. Značilni primer hibridnega sistema predstavlja francoska peta republika, ki v skoraj enaki meri kombinira prvine predsedniškega in parlamentarnega sistema delitve oblasti.

Predloženi delovni osnutek slovenske ustave razporeja vrhovne državne pristojnosti med pet glavnih ustanov državnega sistema. Te so: državni zbor (parlament), vlada, predsednik republike, ustavno sodišče in sodišča. Ker je ustavna vloga ustavnega sodišča in sodišč opisana in pojasnjena na drugem mestu te razlage, se tukaj omejujemo le na razlago razmerij med izvršno in

zakonodajno vejo oblasti, s posebnim oziroma na vlogo predsednika republike.

Delovni osnutek ponuja dve variantni rešitvi. Zaradi večje preglednosti lahko eno pogojno imenujemo "parlamentarni model", drugo pa "kombinirani predsedniško-parlamentarni model". Ključni kriterij za razlikovanje obeh modelov vsebuje variantno formulirana določba o potrebni večini za izglasovanje nezaupnice vladi v državnem zboru. Parlamentarna varianta določa za ta primer "večino glasov vseh poslancev", predsedniško-parlamentarna pa "dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev."

Naslednji ključni kriterij predstavlja način volitev predsednika republike. Parlamentarna varianta predvideva, da ga izvoli državni zbor z večino glasov vseh poslancev, predsedniško-parlamentarna pa njegove neposredne volitve.

Kakšne so politične posledice in vsebina parlamentarnega v primerjavi s predsedniško-parlamentarnim modelom (varianto)?

Po parlamentarnem modelu ima prevladujoč vpliv na oblikovanje vlade (na njeno imenovanje in razrešitev) državni zbor (parlament).

Predsednik republike formalno imenuje mandatarja vlade in v tem primeru opravi le svojo "protokolarno dolžnost". Vlada torej politično odgovarja državnemu zboru, ali natančneje, večinskemu bloku poslancev.

Po predsedniško-parlamentarnem modelu pa ima prevladujoč vpliv na formiranje vlade (na njeno imenovanje in razrešitev) neposredno izvoljeni predsednik republike. Domnevamo, da bo le izjemoma državni zbor uspel z dvotretjinsko večino izglasovati nezaupnico predsednikovemu mandatarju oziroma vladi in prav tako z dvotretjinsko večino vsiliti predsedniku republike svojega mandatarja, s tem pa tudi vlado. Državni zbor bi imel le kontrolni vpliv na oblikovanje vlade. Predsednik republike pa ne bi uspel v razmerju do državnega zbora le v primeru večjega nasprotja med njim in državnim zborom glede sestave vlade (če bi na primer predlagal državnemu zboru mandatarja, ki ne bi bil sprejemljiv za večinski poslanski blok in za vsaj del parlamentarne opozicije).

Poskušajmo predvideti še nekaj glavnih političnih prednosti in slabosti parlamentarnega v primerjavi s predsedniško-parlamentarnim modelom (varianto).

1. V slovenski politični kulturi so se neposredne volitve predsednika republike uveljavile kot povsem nesporen način preverjanja njegove politične legitimnosti. Na vprašanje "Kdo naj bi po vašem mnenju volil predsednika R Slovenije" se odgovori razporejajo takole: "volili naj bi ga ljudje neposredno - 86.7 %, "volila naj bi ga republiška skupščina - 4.4 %, volile naj bi ga občinske skupščine - 4.1 % in "ne vem" 4.8 % (SJM 1989, junij 1989).

Se pravi, da si ljudje želijo ohraniti možnost neposrednega vpliva na izbor predsednika republike. Taka politična volja

ljudstva pa je v nasprotju z zgolj reprezentativno in protokolarno funkcijo šefa države v parlamentarnih sistemih. Neposredne volitve predsednika države so potrebne le tam in takrat, ko ima večja, zlasti vladna pooblastila. Pomen neposrednih volitev predsednika z realno politično močjo je ravno v tem, da si volilci zagotovijo svoj neposredni vpliv na izbor osebnosti, ki so ji pripravljeni zaupati vpliv na vlado. Na ta način pa je omogočen neposredni demokratski vpliv in nadzor na izvajanje izvršne funkcije oblasti.

Fovsem možno je torej interpretirati eksplicitno željo slovenskih volilcev, da bi neposredno volili predsednika republike tudi kot njihovo implicitno (do sedaj neupravičeno) pričakovanje, da bi tako izvoljeni predsednik imel tudi "realna", torej izvršilna pooblastila, da bi bil torej "pravi" in ne samo protokolarni šef države.

Vsekakor pa bi bilo treba v javni razpravi na različne načine empirično preveriti, koliko zgornje domneve res držijo. Volilce bi bilo treba vprašati, ali si z novo ustavno ureditvijo želijo pridobiti preko predsedniških volitev tudi neposreden vpliv na oblikovanje vlade, ali pa se strinjajo s tem, da imajo na oblikovanje vlade le posreden vpliv (preko političnih strank in poslancev v državnem zboru), tako kot sedaj. Volilcem bi bilo treba tudi jasno povedati, da neposredne volitve predsednika zgubijo velik del pomena v primeru, če je slednji le protokolarni šef države.

2. Posebnost parlamentarnega modela je v tem, da ima vsakokratna parlamentarna večina tudi odločilni vpliv na oblikovanje in delovanje vlade. Vsa zakonodajna in izvršilna moč je torej osredotočena znotraj istega političnega (poslanskega) bloka. Vlada v senci le kritizira in oponira vladi in čaka bodisi na nove volitve, bodisi na dezintegracijo vladne strankarske koalicije.

Predsedniško-parlamentarni model dopušča oboje: prevladujoč vpliv neposredno izvoljenega predsednika in kontrolni vpliv državnega zbora. Omogoča torej doslednejšo izvedbo načela delitve oblasti, oziroma neodvisnosti in vzajemne kontrole zakonodajne in izvršilne veje oblasti. Onemogoča ali vsaj dodatno otežuje pa koncentracijo zakonodajne in izvršilne oblasti v rokah istega političnega bloka, ker predsednika republike ne bo (vedno) izvolila ista koalicija volilcev, ki je izvolila parlamentarno večino (že zaradi časovnega zamika predsedniških in parlamentarnih volitev).

3. Izjemno pomembna družbena in politična determinanta ustavnega sistema, in še posebej sistema razmerij med zakonodajno in izvršilno oblastjo, je volilni sistem. Ni sporno, da politična stabilnost in demokratična uspešnost ameriškega predsedniškega in britanskega parlamentarnega sistema temelji na večinskem volilnem sistemu. Številne južnoameriške izvedbe predsedniškega sistema in kontinentalno evropske izvedbe parlamentarnega sistema predstavljajo oziroma so predstavljale karikature svojih ustavnih vzorov prav zaradi tega, ker so zanemarile ustrezne volilne determinizme.

Britanski parlamentarni sistem je takšen, kakršen je, predvsem zato, ker po dolgoletni tradiciji temelji na večinskem sistemu volitev, ki, kot znano, proizvajajo praviloma dvostrankarski sistem. Dvostrankarski sistem pa ima za posledico gravitiranje obeh velikih strank proti sredini političnega prostora.

V Sloveniji so prisotne močne težnje političnih strank po proporcionalnem sistemu volitev, ki proizvajajo praviloma strankarsko fragmentiran parlament. Večstrankarski parlament ima za posledico nujnost koalicijskih povezav med strankami, od katerih nobena ni sposobna sama formirati vlade. Se pravi, da so koalicijske vlade nujna posledica proporcionalnega sistema. In spet ni sporno, da so koalicijske vlade, tako kot njihova koalicijska baza sama, nestabilne, šibke in bolj ali manj kratkotrajne. Praviloma niso sposobne vztrajati do konca parlamentarnega mandata.

Variantno predlagani predsedniško-parlamentarni sistem bi se izognil neugodnim posledicam večstrankarskega parlamenta na stabilnost vlade.

Če bi se za državni zbor ohranil tudi v bodoče kot prevladujoč proporcionalni sistem z večstrankarsko fragmentacijo kot svojo posledico, bi večstrankarstvo učinkovalo le na zakonodajno funkcijo. Domnevamo, da je "mavrična" strukturiranost političnega prostora funkcionalna zlasti pri določanju zakonov države kot temeljnih političnih usmeritev republike:

Neposredne volitve predsednika republike pa skoraj nujno strukturirajo volilni prostor na bipolarni način. Le močna strankarska koalicija ima realno možnost zmagati na predsedniških volitvah. Bipolarnost praviloma moderira politična stališča vodilnih kandidatov oziroma jih poriva proti sredini političnega prostora. Predvidljivi proizvod tega procesa je izvoljeni predsednik republike, ki odraža večinso soglasje volilnega telesa. Zdi se funkcionalno glede na naravo izvršilne funkcije, da se njeni nosilci izbirajo na način in v skladu z neposredno izraženimi interesi politične sredine, vendar ob zagotovljeni kontroli strankarskih grupacij v parlamentu. Prav tako razmerje in ravnotežje političnih sil v procesu oblikovanja vlade omogoča variantno predlagani predsedniško-parlamentarni sistem.

4. Stabilnost in moč vlade je tem bolj sprejemljiva, v čim večji meri izraža večinska, ne pa ekstremnih, ali pa na improviziran način kombiniranih manjšinskih (parcialnih) stališč. Taka močna, stabilna in sredinska sestava nosilcev izvršilne funkcije (ki jo, domnevamo, pogojuje prevladujoč vpliv neposredno izvoljenega predsednika na njeno imenovanje in razrešitev) pa utegne postati pomembna ustavno-politična vrednota zlasti v naslednjih primerih:

- a) V času težje socialne in ekonomske krize, ki bi imela za posledico konfliktno konfrontacijo med strankami v državnem zboru;

b) V času težje krize nacionalne varnosti, ki bi nastala zaradi nestabilnega mednarodnega okolja slovenske države (balkanizacija Jugoslavije kot problem prvega reda;

c) V situaciji fragmentacije strankarskega sistema v državi, konfliktnosti razmerij med strankami in njihovimi vodstvi, nerazvitosti politične kulture tolerantnosti in dialoga, ter odsotnosti stabilnih in tradicionalno spoštovanih ustanov državne ureditve.

5. Strokovna skupina ni vključila v pričujoči delovni osnutek ustave "državnega sveta", ki naj bi odseval družbeno strukturiranost, s funkcijo svetovanja in intervencije v zakonodajnih zadevah, vendar brez pravice glasovanja. Zlasti težavno se ji je zdelo določiti sestavo in volilno osnovo takega telesa.

V določeni meri pa bi lahko opravljal predvidene funkcije državnega sveta predsednik republike, ki bi bil neposredno izvoljen in bi torej tudi izražal interese volilnega telesa. V osnutku je predvideno, da predsednik republike daje državnemu zboru mnenja o posameznih vprašanjih iz njegove pristojnosti. Predsednik republike lahko še pred razglasitvijo zakona zahteva, da državni zbor o njem še enkrat razpravlja, vendar mora svoj predlog utemeljiti.

Tudi (ne pa samo) za opravljanje teh dveh funkcij (dajanje mnenj državnemu zboru, suspenzivni veto na zakone) pa sta predsedniku v pomoč dve z varianto določeni posvetovalni telesi, ki ju sklicuje in jima predseduje. To je Ekonomski svet in Svet nacionalne varnosti. Zlasti prvi pa naj po svoji sestavi odseva tudi družbeno strukturiranost; njegove člane namreč imenuje predsednik izmed znanstvenikov, predstavnikov delodajalcev, delavskih sindikatov in gospodarstvenikov.

mag. Tone Jerovšek:

SODSTVO

V skladu z načelom delitve oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno so v določbah o sodstvu opredeljeni temeljni principi izvajanja sodne oblasti in garancije neodvisnosti sodstva.

Sodna oblast je zaupana sodnikom. Izvršujejo jo splošna in upravna sodišča. Že v določbah o pravicah in dolžnostih človeka in državljana je vzpostavljen princip inštančnega sojenja, po katerem je zoper vsako odločbo državnega organa in s tem sodišča dovoljena pritožba. Razen v kazenskih zadevah je lahko z zakonom izjemoma v določenih primerih izključena pritožba, če je na drug način zagotovljeno varstvo pravic in zakonitosti. V kazenskih zadevah so v določbah o pravicah in dolžnostih človeka in državljana zagotovljeni temeljni principi varstva, kar pomeni, da ima vsakdo pravico, da o obtožbah zoper njega javno odloča z zakonom ustanovljeno sodišče in da nihče ne more biti odtegnjen zakonitemu sodniku, ki mu zadeva pripada po zakonu in vnaprej določenem sodnem redu.

Temeljni principi neodvisnosti sodnika in sodišč so:

- sodnik je vezan samo na ustavo in zakon,
- sodniška funkcija je trajna,
- samo ustavno sodišče lahko sodnika premesti ali mu odvzame sodniško funkcijo, če hudo krši ustavo ali zakon oziroma če z naklepno storjenim kaznivim dejanjem zlorabi sodno oblast, ki mu je zaupana,
- sodniška funkcija je nezdružljiva z drugimi funkcijami, ki bi ga spravljale v odvisnost pri sojenju,
- sodnik uživa imuniteto.

Delovni osnutek ustave izhaja iz predpostavke, da sodno funkcijo opravljajo poklicni sodniki. Dopolnjuje pa možnost, da zakon uvede neposredno udeležbo državljanov pri izvajanju sodne oblasti.

Sodna funkcija naj bi postala trajna po določeni dobi opravljanja sodne funkcije ali drugega ustreznega dela, če se je sodnik v tem času izkazal kot samostojna osebnost, ki ji je mogoče trajno zaupati opravljanje sodniške funkcije. Temeljni okvir tega delovanja je spoštovanje zakonitosti ter privrženosti principom demokratične države ter socialne pravičnosti, ne glede na svetovno nazorsko ali strankarsko ali kakšno drugo pripadnost. Zakon bi določil tudi minimalno starost, ki je potrebna za imenovanje na doživiljsko funkcijo sodnika. Prav tako bi zakon določil, kdaj se sodniki upokojijo.

Garancijo nepristranega imenovanja sodnika naj bi predstavljal sodni svet, ki bi opravljal presojo ustreznosti prijavljenih kandidatov. Ob prvi začasni izvolitvi pa tudi ali je sodnik s svojim delom dokazal strokovno usposobljenost ter privrženost doslednemu spoštovanju ustave in zakonov. Na predlog sodnega sveta bi sodnike imenoval - začasno oziroma trajno - predsednik republike, ki bi imel pravico predlog vrniti sodnemu svetu, če bi menil, da ni utemeljen.

Zakon bi določil kdaj preneha začasna ali trajna sodniška dolžnost po sili zakona kot npr. če mu je odvzeta opravilna sposobnost, če sprejme službo ali funkcijo, ki je nezdružljiva s sodno funkcijo itd.

Celotno ureditev - organizacijo sodišč in vrste sodišč ter njihovih pristojnosti bi določil zakon ali po varianti ustavni zakon, za katerega se zahteva dvotretjinska večina navzočih poslancev pri glasovanju v državni zbor. Pri tem so upravna sodišča že po ustavi ločena od splošnih - rednih sodišč, s čimer naj se zagotovi samostojnost upravnega sodstva glede na svojo upravno specifičnost zlasti pri oblikovanju pravnih mnenj in upravno pravne judikature. Pri tem osnutek teži k prevladujoči ureditvi v Evropi. Upoštevati je namreč treba, da upravna sodišča varujejo zakonite pravice in pravne koristi državljanov in pravnih oseb v razmerju do organov uprave in samouprave in nosilcev javnih pooblastil.

Razmejitev pristojnosti med splošnimi sodišči in upravnim sodiščem temelji na principu, da so za vse sodne zadeve pristojna splošna sodišča, razen kontrole zakonitosti nad odločanjem

državne uprave in organov samouprave ter nosilcev javnih pooblastil, kadar ti odločajo o pravicah in pravnih koristih posameznikov in organizacij. V zakonsko določenih zadevah pa bi upravno sodišče odločalo tudi o zakonitosti odločitev s katerimi se posega v človekove pravice, pa za varstvo teh pravic ni določenega drugega sodnega varstva.

Javno tožilstvo

Javno tožilstvo kot poseben državni organ, ki skrbi za pregon storilcev kaznivih dejanj in za zastopanje kazenske obtožbe naj bi v celoti urejal zakon. V ustavi niso potrebne druge določbe, ki bi zagotavljale poseben položaj tožilstva, kot je to potrebno pri sodiščih.

USTAVNOST IN ZAKONITOST

V tem poglavju so opredeljeni temeljni principi ustavnosti in zakonitosti, ki zagotavljajo uveljavljanje pravne države in pravne varnosti. Po njih ravnaajo zlasti organi zakonodajne, izvršne in sodne oblasti, ki izvajajo to oblast.

Ti principi so:

- predpisi ne morejo veljati, preden so objavljeni,
- predpis praviloma začne veljati osmi dan po objavi, prej ali kasneje pa le, če je s podpisom tako določeno,
- predpisi države morajo biti objavljeni v njenem uradnem glasilu, predpisi organov samouprave pa v njihovem uradnem glasilu,
- prepovedana je retroaktivna veljavnost predpisov, če bi se s tem poseglo v pridobljene pravice,
- državni organi so po uradni dolžnosti dolžni obveščati ustavno sodišče in dati pobudo za oceno, če pri uporabi naletijo na protiustaven ali protizakonit predpis,
- državni zbor lahko do odločitve ustavnega sodišča zadrži izvršitev predpisov vlade, če meni da so protiustavni oziroma nezakoniti, vlada pa lahko razveljavi ali odpravi predpis ministra oziroma drugega upravnega organa.

Kadar država pooblašča za urejanje in izvajanje upravnih zadev organe lokalnih skupnosti oziroma druge organizacije in posameznike, je z ustavo predvideno, da jih lahko pooblasti samo z zakonom.

V ustavo je vpeljan, v skladu z določbo o upravnem sodstvu tudi institut po katerem upravno sodišče odloča o zakonitosti vseh dokončnih posamičnih individualnih konkretnih aktov, s katerimi se odloča o pravicah, obveznostih in pravnih koristih posameznikov oziroma pravnih oseb, pa za takšno stvar ni predvideno nobeno sodno varstvo.

V ustavo je vnesen poseben institut branilca človekovih pravic po vzoru skandinavskega ombudsman-a in podobnih institucij drugod po Evropi, ki z neformalnimi oblikami kot neodvisen organ varuje zakonite interese ljudi, kadar ti teh ne morejo ustrezno

zavarovati v rednih postopkih in predlaga odpravo nekazonitosti in nepravilnosti pri odločanju o človekovih pravicah pred državnimi organi, organi lokalne samouprave ter nosilci javnih pooblastil.

USTAVNO SODIŠČE

Ustavno sodišče je zamišljeno kot varuh ustavnosti in zakonitosti pravne države. Pristojnost ustavnega sodišča ni omejena le na presojo skladnosti zakonov in podzakonskih predpisov z ustavo in ustavnim zakonom pač pa je pooblaščen, da odloča tudi o obtožbah zoper nosilce najvišjih državnih funkcij, če jim je očitana huda kršitev ustave ali zakona, oziroma sodniku tudi zloraba sodne oblasti. Pri tem odločanju mu je dana suspenzivna in odstranitvena funkcija.

Pristojnost ustavnega sodišča je tudi, da odloča glede kršitev posamičnih ustavnih svoboščin in pravic. Pri tem ne gre za izključevanje rednega sodnega varstva pač pa za od sodišča neodvisno varstvo, ki je zagotovljeno s tem, da lahko vsakdo pred ustavnim sodiščem zatrjuje, da so njegove temeljne pravice določene z ustavo prizadete. S takšno ureditvijo ni glede vseh temeljnih pravic, ki se uresničujejo, če ni drugače določeno neposredno po ustavi, ustavno varstvo prepuščeno le sodstvu, pač pa je varuh tudi ustavno sodišče.

Posebno vlogo ima ustavno sodišče tudi pri razlagi uporabe in obsega pooblastil oziroma pristojnosti najvišjih organov republike. Pristojno je, da v primeru spora - zlasti med predsednikom republike ter zakonodajno in izvršno oblastjo odloči o obsegu pravic in dolžnosti. Omeniti pa je potrebno, da pristojnosti ustavnega sodišča niso z ustavo določene taksativno, saj lahko tudi zakon določi še druge zadeve o katerih odloča ustavno sodišče. S takšno ureditvijo postaja ustavno sodišče tudi samostojen soustvarjalec ustavne ureditve.

Samostojnost in neodvisnost ustavnega sodišča se zagotavlja z imuniteto sodnikov, ki je izenačena z imuniteto poslancev državnega zbora in s tem, da o njej odloča ustavno sodišče samo. K temu prispeva tudi način izvolitve sodnikov, ki naj omogoči politično ravnotežje med zakonodajno in sodno oblastjo ter v odnosu do neposredno izvoljenega predsednika republike, ki predstavlja državno enotnost. V primeru, da bi predsednika republike volil državni zbor pa je predvideno, da sodnike voli državni zbor, predsednik republike pa bi imel predlagalno funkcijo.

Delovni osnutek pušča odprto možnost, da se po zgledu nekaterih ustav - Italije, ZR Nemčije itd. sestav ustavnega sodišča razširi npr. z vnaprej izvoljenimi uglednimi državljani, kadar odloča o težjih rešitvah ustave in zakonov najvišjih funkcionarjev v državni hierarhiji.

Ustava naj ne bi določila postopka pred ustavnim sodiščem, to bi bilo prepuščeno ustavnemu zakonu. Ustava določa le, kdo lahko da (vsak) pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti in

zakonitosti predpisov ter kateri predlagatelji so upravičeni neposredno zahtevati oceno ustavnosti in zakonitosti.

LOKALNA SAMOUPRAVA

Temelj lokalne samouprave je občina, ki se ustanovi z zakonom po predhodno izvedenem referendumu, na katerem se ugotovi samo volja prebivalcev območja, na katerem naj bo ustanovljena občina. Območje občine lahko predstavljajo vasi, trgi, mesta, ki se želijo oblikovati kot občina. Le območje mesta je obligatorno ena občina. Občina je samoupravna skupnost, z lastno od države oblasti ločeno oblastjo, ki opravlja svoje lastne nedržavne zadeve. V okviru svoje lastne oblasti ureja in opravlja zadeve, ki posegajo v koristi in pravice prebivalcev na njenem območju. Velja presumpcija, da občina ureja vse, kar ni v pristojnosti republike. Zato lahko oblikuje teritorialne in funkcionalne organe samouprave. Te organe pa lahko republika z zakonom ali ustavnim zakonom pooblasti za opravljanje upravnih zadev iz pristojnosti republike, tako da da organom lokalne samouprave javno pooblastilo. Organov lokalne samouprave torej ne gre enačiti z državnimi organi, ki jih lahko republika ustanavlja na nižjih nivojih od ministrstev vse do občine, preko katerih sama izvaja upravne naloge. Zato republika ne more prenašati urejanja in opravljanja upravnih nalog na samoupravno, pač pa lahko to stori le z javnimi pooblastili.

Občina ima tudi finančno samostojnost, saj se financira z lastnimi dohodki. Slabše gospodarsko razvitim, ki ne morejo ustvarjati zadostnih sredstev, pa bi bila v skladu z zakonom dolžna zagotavljati dodatna sredstva.

Poleg teritorialne samouprave se omogoča tudi vzpostavitev funkcionalne samouprave na področjih javnih služb in na drugih področjih zadovoljevanja skupnih potreb ljudi (šolstvo, zdravstvo, zavarovanje itd.) s tem, da se država umakne deloma ali v celoti iz upravljanja takih področij.

mag. Matevž Krivic

POSTOPEK ZA SPREMEMBO USTAVE

Značilnosti predloženega ustavnorevidijskega postopka so v kratkem naslednje: trifazni postopek z obvezno javno razpravo o osnutku, kvalificirana večina v prvi (dve tretjini navzočih poslancev) in v tretji fazi (dve tretjini vseh poslancev), medtem ko naj se osnutek, kjer so možne tudi različne variante, sprejme v državnem zboru in da v javno razpravo z navadno večino (navzočih poslancev), vključitev referendumu, vendar ne tako ekstenzivno kot po dosedanji (amandmajski) ureditvi, ter vključitev ustavodajne iniciative 50.000 volilcev (novo).

V prvi fazi (o predlogu, da se začne postopek za spremembo ustave) bi bil po osnovnem besedilu referendum obligatoren, če bi državni zbor zavrnil ustavodajno iniciativo volilcev, v drugih primerih pa fakultativen (po sklepu državnega zbora ali na

zahtevo volilcev), vendar omejen samo na primere, ko je državni zbor predlog zavrnil. Odločitve državnega zbora, da se (na podlagi sprejetega inicialnega predloga) pripravi osnutek ustavnih sprememb, torej na referendumu ne bi bilo mogoče spodbijati, saj to ne bi bilo smiselno: morebitno prevladujoče nasprotovanje taki ustavni spremembi naj se pokaže v drugi in v tretji fazi, ko bo ideja že jasneje in precizneje obdelana. Namen uvajanja referendumu v to fazo ustavodajnega postopka naj bi bil torej predvsem preprečiti, da bi bile brez širše razprave zatrte nove ideje in neupoštevane nove potrebe, spremenjene razmere itd.

V varianti je zastopano stališče, da referendum v tej fazi postopka sploh ni potreben oziroma primeren.

V tretji fazi osnovno besedilo predvideva fakultativni referendum pri delnih spremembah ustave (po sklepu državnega zbora in na zahtevo 50.000 volilcev), obligatornega pa pri sprejetju nove ustave (totalna revizija), s tem da je variantno predvideno samo črtanje obligatornega referendumu pri novi ustavi, kar pomeni, da vsaj od fakultativnega referendumu za vse primere ustavnih sprememb ni mogoče odstopiti. Podobno rešitev kot naše osnovno besedilo pozna npr. avstrijska ustava, ravno nasprotno pa švicarska (obligatorni referendum za delne spremembe in fakultativni za totalno revizijo ustave). Zanimiva je tudi italijanska ureditev: ustavne spremembe gredo na referendum, če to zahteva 500.000 volilcev, petina poslancev ali senatorjev ali 5 deželnih svetov, vendar le, če je bila ustavna sprememba v parlamentu sprejeta z manj kot dvotretjinsko večino (zadošča večina glasov vseh poslancev oziroma senatorjev).

PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

Glede na prelomni pomen te ustave in glede na politična stališča vseh strank, zastopanih v sedanji skupščini, je skupina predvidela, da bi bila ta ustava po sprejetju v skupščini (po sedaj veljavnem ustavnorevizijijskem postopku) dana v potrditev na referendum, kar seveda pomeni, da bi bila v skupščini svečano razglašena šele po potrditvi na referendumu.

Skupina je bila mnenja, da so vprašanja postopne uveljavitve določb nove ustave in "sprejemanja ustreznih aktov, s katerimi bi bila udejanjena nova ustavna ureditev, ter čas in smernice za sprejem takšnih predpisov", kot je to formulirano v predlogu predsedstva republike, da se začne postopek za sprejem ustave Republike Slovenije, preveč delikatna in ta trenutek še premalo razjasnjena, da bi jih bilo možno in smiselno že v tej fazi dela vključevati v samo besedilo pripravljajoče se ustave, zato je v njem predvidela samo že običajno končno določbo o posebnem ustavnem zakonu za izvedbo te ustave. Ta ustavni zakon naj bi sprejela sedanja skupščina, vendar ne po določbah sedaj veljavnega ustavnorevizijijskega postopka, ampak po posebnem postopku, predpisanem v obravnavani končni določbi nove ustave. Ker pa bo ta ustava stopila v veljavo šele po potrditvi na referendumu, je v 162. členu predvideno, da se ta ustavni zakon ne razglasi (tako kot je bilo to doslej običajno) "hkrati s to ustavo" (točneje bi pravzaprav bilo: "takoј za njo"), ampak se sprejme in razglasi šele po razglasitvi ustave. Treba pa bo

razmisliti, ali glede na izredni politični pomen predvidenih določb tega ustavnega zakona vendarle ne bi bilo bolje postopka organizirati tako, da bi bil tudi ta ustavni zakon lahko sprejet hkrati z ustavo in da bi šel skupaj z njo tudi na referendum. Na drugi strani pa se utegne situacija v Jugoslaviji v zadnjih mesecih tega leta razvijati tako nepredvidljivo, da morda spet ne bi bilo dobro, če bi prezgodaj nastopili s točnimi formulacijami tega ustavnega zakona in si s tem morda po nepotrebnem otežili konfederalna ali izločitvena pogajanja. Vsekakor je za tovrstne odločitve danes prezgodaj, seveda pa jih bo najkasneje ob izdelavi končnega predloga ustave treba sprejeti. Ker utegne biti tudi takrat situacija še v marsičem nejasna, v nekaterih elementih morda še bolj kot danes, je skupina na koncu 162. člena posebej predvidela možnost naknadnih sprememb in dopolnitev ustavnega zakona za izvedbo ustave in pristojnost za njihov sprejem. Za to naj bi bil pristojen državni zbor (ob predpostavki, da se bo s tem ustavnim zakonom obstoječa trodomna skupščina morda že transformirala v enodomni državni zbor, čeprav bi ta do volitev štel še vseh 240 sedanjih poslancev), oziroma po varianti Skupščina, če bo predstavniški organ v prehodnem obdobju še obdržal to ime. Kdaj naj bi bile nove volitve, je seveda politično vprašanje, v katerega se skupina ni spuščala - jasno je le, da bo potrebno pred tem sprejeti še ustavni zakon o volitvah, tudi za transformacijo sodstva in uprave bodo potrebni novi ustavni zakoni, kakor tudi za zelo občutljivo področje lokalne samouprave, kjer je najbrž treba pričakovati velike spremembe.

Določba zadnjega člena delno sicer ponavlja pravno vsebino 162. člena, vendar hkrati poudarja dimenzije in pomen sprememb, ki jih prinaša sprejetje te ustave.

II. LOČENA MNENJA O POSAMEZNIH RESITVAH Z RAZLAGAMI

mag. Matevž Krivic:

K preambuli:

Preambula ni nujno potrebna (mnoge ustave je nimajo - tudi npr. avstrijska, italijanska), zato naj se izpusti. Sklicevanje na "svetost življenja" je očitna paralela sklicevanju večine drugih ustavnih preambul na Boga (razen npr. ameriške, ki je koncipirana povsem posvetno: "Mi, ljudstvo Združenih držav..."; francoske, ki tudi govori samo v imenu ljudstva itd.). Koncept "svetosti življenja" je morda sicer res lahko sprejemljiv za religiozne in nereligiozne ljudi, dvomim pa, da je tudi v resnici že tako splošno sprejet, da bi se nanj lahko sklicevali (in morali sklicevati) pri ustavnem urejanju položaja ljudi v družbi, državne ureditve itd. Glede človeškega življenja naj bi bila njegova ustavnopravna izpeljava tudi prepoved smrtne kazni, toda gre za koncept svetosti vsakega življenja, ne le človeškega - tu pa konsekvence niso več povsem jasne. Pa tudi, če teh nejasnosti ne bi bilo in če bi bila ta ideja med ljudmi že splošno sprejeta, mislim, da ne spada (nujno) v ustavo oziroma "pred" njo kot njeno nadustavno legitimiranje. Z vprašanji svetosti naj se ukvarjajo religija, filozofija in etika, pravne norme o odnosih med ljudmi, pa čeprav najvišje - ustavne, pa naj ostanejo v sferi posvetnega.

Tudi ustavna preambula, če že mora biti, naj bo potem raje koncipirana povsem posvetno. Imam pripombo tudi na besedilo tretje alineje: ali lahko narod oblikuje svojo narodno samobitnost še kako drugače kakor "z lastnimi močmi" (ali ne gre za nekoliko tautološko trditev?), po drugi strani pa smo svojo državnost vendarle uveljavili kot del neke širše mednarodne koalicije oziroma skupnosti (1941-45 antifašistične, 1989-90 demokratične), na kar smo lahko ponosni in bi v morebitni preambuli ta dejstva lahko omenili.

K 15. členu:

Besedilo je zvesto povzeto po določbah mednarodnega pakta, vendar se postavlja vprašanje, ali ga ne bi bilo bolje prenesti v poglavje o državni ureditvi, tam bolj sistematično urediti institut izrednega stanja (oziroma izrednih razmer) in vezati po tem členu možni suspenz pravic izrecno na izredno stanje. Mislim namreč, da je "stanje izjemne in splošne nevarnosti, ki ogroža obstoj države" isto kot izredno stanje in da te možne situacije ni dobro v različnih delih ustave opisovati z različnimi izrazi.

K 17. in 18. členu:

Povzeta je dosedanja ustavna ureditev, vendar se postavlja vprašanje, ali je prav, da je policijski pripor v kazenskem postopku omejen na največ tri dni, drug policijski odvzem prostosti (npr. zaradi prekrškov) pa ne. Nemška ustava (čl. 104) dopušča policijsko pridržanje le do konca naslednjega dne po odvzemu sobode. Predvsem pa je treba tudi za te primere ustavno zagotoviti takojšnje sodno varstvo.

K 30. in 31. členu:

Zajeti tudi prekrške (čeprav ti že doslej z ustreznimi ustavnimi določbami niso bili zajeti).

K 39. členu, drugi odstavek:

Dodati: "Državni in drugi javni organi in organizacije so dolžni zainteresiranim omogočiti sproten dostop do vseh informacij, če temu ne nasprotuje zakonit javni ali zasebni interes. Država omogoča in pospešuje politično in drugo raznovrstnost in različno usmerjenost tiska. Radio in televizija sta dolžna nepristransko, celovito in pravočasno obveščati javnost."

Obrazložitev: Šele z informacijsko dolžnostjo oblasti, s pospeševanjem mnogovrstnosti in z ustavno zavezanostjo monopolnih elektronskih medijev k objektivnemu informiranju določba prvega stavka tega odstavka (pravica do nepristranske obveščenosti) lahko postane realna. Razvoj v svetu gre v tej smeri (glej moj članek v zborniku "Varstvo človekovih pravic"), Slovenija pa je take ustavne ali zakonske določbe delno že imela. Korak nazaj ne bi bil primeren, nasprotno, pozitivne pridobitve dosedanje ureditve je treba ustavno zavarovati, narediti pa tudi potrebne korake naprej.

K 91. členu:

Določba drugega odstavka je neobičajna in nepraktična. Drugi odstavek naj se črta, kar pomeni, da se ureditev tega vprašanja prepusti poslovníku. Praksa v svetu je zelo različna:

- Avstrija: (eno) redno letno zasedanje od septembra do julija
- ZR Nemčija: Bundestag sam določa konec in ponovni začetek svojih zasedanj, možen pa je predčasen sklic
- Italija: podobno
- Francija: dve redni letni zasedanji (oktober - december in april - junij) itd.

Tretji in četrti odstavek naj se združita, tako da tudi izredna zasedanja sklicuje predsednik državnega zbora (na zahtevo poslancev, predsednik republike, predsednik vlade ali na lastno pobudo), ne pa predsednik republike.

K 92. členu, prvi odstavek:

Razmisliti, ali je ob prehodu na večmesečna vsakodnevna zasedanja možno dopustiti tudi odločanje ob prisotnosti manj kot polovice poslancev (Avstria: ena tretjina, Velika Britanija: 40 poslancev od 650). V praksi se razmerje med vladnimi in opozicijskimi strankami vzdržuje s t.i. "pairingom" (dogovorjena enaka odsotnost na obeh straneh). Morda bi določbo o večinski navzočnosti (kvorum) lahko dopolnili takole: "Zbor lahko odloča tudi, če je na seji navzoča samo tretjina poslancev, če je v skladu s poslovníkom zagotovljena ohranitev razmerja med poslanci vladnih in drugih (opozicijskih) poslanskih skupin (klubov). Pri sprejemanju zakona v zadnji fazi zakonodajnega postopka, v vseh fazah sprejemanja ustavnih zakonov in sprememb ustave ter pri volitvah je vedno potrebna navzočnost večine poslancev."

Taka določba bi olajšala sprejemanje manj pomembnih odločitev (veljala bi tudi za imenovanje - ne pa za volitve). Če ne bo sprejet moj predlog pri 98. členu, bi bilo v prej obravnavani določbi treba izrecno navesti tudi poslovník.

Poleg tega naj se namesto odločanja z (dvotretjinsko ali navadno) večino glasov navzočih poslancev uvede takšno odločanje, kot je v rabi v zahodnih demokracijah: odločanje z večino (izraženih) glasov, kar pomeni, da tisti, ki se je vzdržal od glasovanja, ni glasoval, ni oddal glasu, in zato izraz "večina glasov" pomeni, da mora biti več glasov "za" kot "proti", ni pa važno, koliko je bilo vzdržanih. Ta sprememba bi bila izrednega pomena tudi za stabilnost in učinkovitost vlade, saj zahodne vlade marsikdaj le zaradi tekega načina glasovanja ostajajo na položaju in lahko vodijo svojo politiko, v izjemnih primerih pa se določen čas lahko obdržijo celo manjšinske vlade (kar po določbah o vladi, ki smo jih predlagali, za nas sicer ne bo prišlo v poštev).

K 95. členu, prvi odstavek:

Potrebno število podpisov naj bo enako kot za zakonodajno iniciativo (58. člen): za zakon 20.000, za ustavni zakon 30.000. V svetu je ureditev različna: Italija zahteva za referendum

500.000 podpisov, za iniciativo pa desetkrat manj - švicarski kanton Bern (900.000 prebivalcev) obratno: za referendum 5.000, za iniciativo 12.000 - švicarski kanton St. Gallen (400.000 prebivalcev) pa za oboje 4.000.

Kot v Italiji naj ne bo dovoljen oziroma možen referendum zoper proračun, davčne zakone, amnestijo in ratifikacijo mednarodnih pogodb, vsaj v primeru italijanskega (razveljavitvenega) tipa referenduma.

K 95. členu, tretji odstavek:

"Odločitev je na referendumu sprejeta, če se je glasovanja udeležila večina upravičencev (volilcev) in če je bila za odločitev večina veljavnih (neveljavne oziroma prazne glasovnice je večinoma možno razumeti kot neodločene glasove, odloči naj torej, ali je bilo več glasov za ali proti), medtem ko je glede zahtevane udeležbe ureditev različna: Italija npr. zahteva večinsko udeležbo, Švica pa ne. V prid "italijanski" varianti govori tudi zadnji referendum na Madžarskem, ko se je referendum o načinu volitev predsednika republike udeležilo le okrog 15% volilcev.

K 95. členu, četrti odstavek:

Četrti odstavek naj se črta, ker je smiselni samo v primeru t.i. vnaprejšnjega referenduma (kako naj se posamezna vprašanja uredijo v bodočem zakonu), česar v svetu v glavnem ne poznajo - besedilo prvega odstavka pa bi bolj kazalo na običajni "naknadni" referendum, čeprav je skupina to vprašanje želela pustiti odprto za natančnejšo ureditev s posebnim ustavnim zakonom. V tem primeru naj tudi vprašanje vezanosti parlamenta na izid referenduma (kako, koliko časa itd.) uredi ta ustavni zakon, enako kot vprašanje, ali bo sploh ohranil dosedanje, v praksi preizkušeno ustavno možnost vnaprejšnjih referendumov, ter vprašanje, ali je naknadni referendum možen le pred razglasitvijo in uveljavitvijo zakona (kot npr. v Avstriji, kjer pa je to lažje izvedljivo, ker volilci referenduma ne morejo zahtevati) ali kot referendum o potrditvi ali razveljavitvi že uveljavljenega zakona (kot npr. v Italiji, kjer pa ima predsednik republike 60 dni časa za razglasitev morebitne razveljavitve zakona, da bi medtem parlament ali vlada lahko ustrezno zapolnila z razveljavitvijo nastalo pravno praznino). V Švici referendum prepreči uveljavitev zakona, drugače pa je pri tistih nujnih odlokih (Bundesbeschlüsse), ki stopijo v veljavo takoj (ti prenehajo veljati čez eno leto, če medtem niso bili potrjeni na referendumu).

K 96. členu:

Pravica predsednika Republike, da sprejeti zakon pred razglasitvijo vrne parlamentu v ponovno odločanje, naj se ne uvede, ker ni v skladu z vlogo predsednika republike v parlamentarnih sistemih. Pozna jo francoska ustava, ki daje predsedniku republike bistveno močnejši položaj, od držav s parlamentarnim sistemom pa, kolikor je meni znano, le Italija - in še tam je ta določba, za katero ne pomnim, da bi bila v praksi

kdaj uporabljena, očitno ostanek nekdanje monarhične ureditve, kjer je imel kralj pravico potrjevanja zakonov.

Predvidena pravica predsednika republike bi pomenila, da bi ta lahko - morda v odločilnih trenutkih - zavlekel uveljavitev nekega zakona. Iz tega razloga je sporna tudi določba prvega odstavka, kolikor bo šefu države razglasitev zakonov puščala 15 ali celo 30 dni časa za razmislek ali za zavlačevanje. Nemška in avstrijska ustava takih rokov ne poznata. Če bi rok že ostal (čeprav se mi zdi smiseln le v primeru ohranitve pravice po drugem odstavku, ki pa ji odločno nasprotujem), naj se po italijanskem vzoru vključi vsaj določba, da v nujnih primerih parlament lahko (z večino glasov vseh poslancev) določi datum, do katerega mora biti zakon razglašen (in objavljen).

V členu manjka določba o tem, kako se razglašajo ustavni zakoni. V Italiji jih razglašajo predsednik republike (vendar brez prej omenjene pravice, ki jo ima nasproti navadnim zakonom) in to takoj, če je bil ustavni zakon sprejet z dvotretjinsko večino vseh poslancev, drugače pa po treh mesecih, v katerih je možno zahtevati referendum, oziroma po potrditvi na referendumu. Pri nas naj bi ustavne zakone razglašal parlament sam, tako kot doslej, čeprav predlagamo malenkostno spremembo narave ustavnih zakonov (ki so doslej obstajali samo teoretično - razen ustavnega zakona za izvedbo ustave, ki je bil in ostaja ustavni predpis sui generis): ustavni zakon bo parlament lahko sprejel po nekoliko preprostejšem postopku kot ustavne spremembe (brez javne razprave), vendar z dvotretjinsko večino, zato bo tudi v hierarhiji predpisov med ustavo oziroma ustavnimi spremembami in navadnimi zakoni, česar doslej nismo poznali (čeprav bi bilo že doslej logično). Ustavni zakon za izvedbo ustave pa je bil in ostaja predpis enake veljave (istega hierarhičnega ranga) kot ustava, saj drugače ne bi mogle določati, kdaj posamezne določbe ustave začnejo veljati (in jih s tem pravzaprav za določen čas suspendirati).

k 98. členu:

Dodati: "ob navzočnosti večine poslancev". Zaradi pomembnosti tega akta tako določata npr. tudi avstrijska in italijanska ustava. To je še posebej pomembno zato, da ne bi prišlo do kakšne izsiljene hitre ali premalo premišljene spremembe poslovnika na kakšni slabo obiskani seji. (Če moj predlog k 57. členu ne bo sprejet, je pričujoči predlog seveda brezpredmeten.)

k 99. členu, drugi odstavek:

Namesto "ki so glasovali" vstaviti: "ki so oddali veljavne glasove" (kot pri referendumu je morebitne neveljavne oziroma prazne glasovnice treba razumeti kot neodločen glas). Brez te spremembe se lahko zgodi, da tudi v drugem krogu volitev (med dvema kandidatoma) ni izvoljen nobeden, kar bi bil nesmisel. Kvečjemu bi (v primeru obdržanja neposrednih volitev, ki jim načeloma sicer nasprotujem, ker niso v skladu s položajem predsednika republike v parlamentarnih republikah - od njih jih pozna le Avstrija) morda kazalo določiti, da je kandidat, ki je dobil večino veljavno oddanih glasov, izvoljen pod pogojem, da je

s tem dobil več kot četrtno glasov vseh volilnih upravičencev, v nasprotnem primeru pa se kandidatiranje in volitve ponovijo.

Pri varianti, za katero se načeloma zavzemam, pa predlagam, da se kot ~~drugo~~ po svetu, z ustavo predpiše tajno glasovanje, in pa (po italijanskem modelu) pri prvih treh glasovanjih dvotretjinska večina vseh poslancev.

K 100. členu, drugi odstavek:

Namesto "prisegam, da bom varoval ustavni red" (predsednik republike sploh nima takih pristojnosti, ni varuh ustavnega reda, kot npr. po francoski ustavi) naj predsednik priseže, da bo spoštoval ustavo in zakone (ali ravnal po njih), namesto "ravnanje v dobrobit Republike Slovenije" pa naj priseže, da bo vestno in po svojih najboljših močeh (ali kaj podobnega) opravljal svojo funkcijo.

K 104. členu:

Predzadnja alineja prvega odstavka naj se črta. V parlamentarni republiki naj se predsednik republike ne spušča v dnevno politiko, zato taka njegova pristojnost ni primerna njegovemu "nevtralnemu" položaju (s svojim mnenjem v posameznih vprašanjih bi lahko podprl določeno stranko, vlado, opozicijo itd., kar ne bi bilo v duhu parlamentarnega sistema).

K 105. členu:

V 105. členu so omenjene izredne razmere, ki pa niso nikjer definirane. Predlagam ureditev, kakršna je sedaj v prvem, drugem in četrtem odstavku 1. točke amandmaja LXIII, s tem da vlogo predsedstva republike prevzame ne predsednik republike, ampak vlada kot izraz parlamentarne večine - ali pa morda vlada v soglasju s predsednikom republike (oziroma pri odrejanju izrednih ukrepov, izdajanju uredb z zakonsko močjo itd. morda predsednik republike na predlog vlade). Tako formuliran četrti odstavek amandmaja naj bi smiselno združil s predloženim besedilom 105. člena, s tem da bi poleg izrednega stanja in vojne morda kazalo navesti še stanje neposredne vojne nevarnosti (kot doslej).

Namesto uporabe pojma "izredne razmere", ki se često uporablja tudi v drugih pomenih in zvezah, iz česar potem včasih izvirajo nepotrebne nejasnosti, predlagam uporabo ustreznjšeega izraza "izredno stanje".

K 107. členu:

"Vsak akt predsednika republike sopodpiše predsednik vlade, pristojni minister ali drug funkcionar oziroma predsednik organa, ki je predlagal izdajo akta. Sopodpis ni potreben pri predlaganju kandidata za predsednika vlade (oziroma pri imenovanju in odpuščanju predsednika in članov vlade, če bo v ustavi sprejet ta način formiranja vlade), pri razpustitvi državnega zbora, kadar tega ni predlagala vlada, in pri imenovanju sodnikov ustavnega sodišča (če bo po ustavi nekaj sodnikov ustavnega sodišča imenoval on)." Podobno je to urejeno v nemški ustavi. Po

avstrijski ustavi akt o imenovanju novega knačlerja sopodpiše novi kancler sam (za akt o odpustitvi oziroma razrešitvi sopodpis ni potreben), v Italiji pa je sporno, ali naj akt o imenovanju sopodpiše novi ali prejšnji predsednik vlade. "Drug funkcionar oziroma predsednik organa" bi bil npr. predsednik sodnega sveta, ki naj bi sopodpisoval akte o imenovanju sodnikov, katerih imenovanje je predlagal.

K 135. členu:

"Republika je razdeljena na občine, lahko pa tudi na druge lokalne enote, določene z ustavnim zakonom.

Lokalna samouprava v lokalnih enotah pomeni, da prebivalci samostojno in na demokratičen način v skladu z ustavo in zakoni urejajo zadeve lokalnega pomena. Demokratično izvoljeni predstavniški organ v lokalni enoti sprejema lokalne predpise, lokalna uprava pa poskrbi za njihovo izvrševanje oziroma jih neposredno izvršuje.

Na lokalno upravo se lahko z zakonom (ustavnim zakonom?) prenese tudi izvrševanje zakonov in drugih predpisov Republike. Za izvrševanje teh prenesenih nalog mora Republika lokalnim enotam zagotoviti potrebna sredstva."

K 137. členu:

"Razdelitev republike na lokalne enote se uredi z zakonom." - Ostalo besedilo naj se smiselno preuredi tako, da bo veljalo za postopek kasnejšega spreminjanja tako določene razdelitve na občine oziroma meja posameznih občin. Če besedila ne bi tako preuredili, bi ga bilo možno razumeti, kot da se vsaka občina posebej ustanovi s posebnim zakonom, ne pa, da en zakon enotno uredi to vprašanje. Ali bi tudi ta "osnovni" zakon, s katerim bi bilo treba izvesti generalno spremembo v naravi in območjih današnjih občin, lahko temeljil na referendumu (za kakšna območja?), je vprašanje, o katerem bi bilo treba še razmisliti.

K 152. členu:

Vse sodnike ustavnega sodišča naj voli parlament (državni zbor), tako kot v Nemčiji. To je po mojem mnenju najbolj v skladu s parlamentarnim sistemom, za katerega se večinoma zavzemamo. Predpisati bi bilo treba le ustrezen način volitev, s katerimi bi bil zagotovljen tudi ustrezen vpliv opozicije na izvolitev sodnikov ustavnega sodišča.

prof.dr.Peter Jambrek:

K 116. členu, VARIANTA A:

Tri imenuje predsednik republike, tri izvoli državni zbor in tri izvoli sodni svet.

Razlaga:

Če je predsednik republike neposredno izvoljen in nima samo reprezentativne funkcije je ustrezneje, da imenuje oziroma izvoli vsaka od treh glavnih ustanov (predsednik republike, državni zbor, sodstvo) enako število ustavnih sodnikov.